

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDE ANADOLU'DAKİ SOFİSTLERİN-RETORLARIN SINIFSAZ ÖZELLİKLERİ VE TOPLUMSAL YAŞAMDAKİ ETKİLERİ

GREEK SOPHISTS AND RHETORS: THEIR SOCIAL CLASS AND INFLUENCE IN PUBLIC LIFE IN ASIA MINOR IN THE ROMAN EMPIRE

ELİF AKGÜN KAYA *

Öz: Bu makalede, II. Sofistik Dönem'de Anadolu kökenli bazı sofist ve retorların aileleri ele alınmaktadır. Epigrafik belgeler ve antik kaynaklar çok az örnek dışında sofist ve retorların toplumun en zengin ve etkili ailelerinden geldiklerini göstermektedir. Pek çoğunun ailesi Roma İmparatorluğu ile ilişki içinde olup Roma vatandaşlık hakkını elde etmiştir. Bazı sofist ve retorlar senator sınıfına yükselmiş ve çocukları içinde böyle bir kariyerin yolunu açmışlardır. Hem zengin ve ünlü olmaları hem de imparatorlarla yakın ilişkiler kurmuş olmalarından dolayı, bu kişilerden bazı kamusal görevleri yerine getirmeleri beklenmiştir. Edebi kaynaklar ve epigrafik belgeler sofist ve retorların geldikleri aile ve aldıkları eğitim sonucunda, kamusal yükümlülükleri ait oldukları toplumsal sınıf içinde dikkat çekici bir şekilde başarıyla yerine getirmiş olduklarını kanıtlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sofist • Retor • Anadolu • II. Sofistik Dönem

Abstract: In this study, the families of some sophists and rhetors in Anatolia in the Second Sophistic are discussed. Both epigraphic documents and the ancient sources indicate that with few exceptions, most sophists and rhetors came from wealthy, powerful and leading families. Most of their families had a relationship with the Roman Empire and obtained Roman citizenship. Some sophists and rhetors rose to Senatorial rank and paved the way for such promotion for their children. They had to take upon themselves some public duties in consequence of their wealth, prominence amongst the elite classes of society and having relations with the emperors. Both epigraphic documents and the ancient sources show sophists and rhetors played an active role in public duties and that they fulfilled the obligations incurred by their position quite successfully.

Keywords: Sophist • Rhetor • Asia Minor • The Second Sophistic

Philostratos tarafından II. Sofistik Dönem olarak adlandırılan MS I-III. yüzyılda, Roma İmparatorluk Dönemi'nde muazzam bir ün ve güce sahip olan sofist ve retorların kariyerleri yolculuk yapmak, gençlerin eğitimleri ve kentlerin patronları olarak siyasal – toplumsal sorunlarla ilgilenmekle geçmiştir¹. Gerek aile yapıları gerekse de eğitimleri sonucunda elde ettikleri retorik sanatı ile sorunları çözüme konusundaki başarılarından dolayı kamusal işlerin üstlenilmesinde aranan kişiler olup politikacı, danışman, avukat ve *panegyrist* olarak toplumdaki yerlerini almışlardır. Bunları yapabilmek

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya.
elifakgun@akdeniz.edu.tr

Bu makale, TÜBİTAK "2214/A - Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı" kapsamında Oxford Üniversitesi, Ioannou Centre for Classical and Byzantine Studies'te gerçekleştirmiş olduğum çalışmaların ürünüdür. Desteklerinden dolayı TÜBİTAK'a ve Oxford Üniversitesi'ne teşekkürlerimi sunarım.

¹ II. Sofistik Dönem için bk. Bowersock 1969; Bowie 1970, 3-41; Anderson 1993; Swain 1996; Sandy 1997; Bowersock 2002, 157-173; Borg 2004; Whitmarsh 2005; Özlem-Aytaçlar 2006; Golghill 2009, 228-244; Fowler 2010, 100-115; Eshleman 2012; Whitmarsh 2013; Akgün 2013, 49-73.

Philostratos için bk. Anderson 1989; Eshleman 2008, 395-413; Bowie – Elsner 2009; Whitmarsh 2009, 205-229; Kemezis 2014; Akgün-Kaya 2015, 251-270.

belli bir ekonomik alt yapıya sahip olmayı gerektirmektedir. Bu makalede II. Sofistik Dönem’de Anadolu bazı² sofist ve retorların geldikleri aileler ve bu ailelerin üyeleri olmakla birlikte mesleklerinden dolayı üstlenmiş oldukları kamusal görevler tanıtılarak bu kişilerin sosyal sınıfının belirlenmesi, toplumsal ve siyasal rollerinin anlaşılması amaçlanmaktadır.

Epigrafik belgeler ve edebi kaynaklar sofist ve retorların, kentlerin en itibarlı, saygın ve zengin ailelerinden geldiklerini göstermektedir³. Zamanlarının en iyi eğitimine sahip olup buldukları kentlerin elit sınıfı içinde yer almaktadırlar. Bununla birlikte Philostratos aracılığıyla bilinen az sayıda sofist ve retor, alt ya da orta sınıftan gelerek retorik yetenekleri sayesinde zamanın etkili kişileri arasında yerlerini almayı başarmıştır. Bu kişilerden biri de Atinalı sofist Secundus’tur. Philostratos, “Βίοι Σοφιστῶν/*Vitae Sophistarum* (Sofistlerin Yaşamı)” adlı eserinde sofist Secundus’un babasının marangoz olduğunu ve bundan dolayı ἐπίουρος (ağaç çivisi) lakabıyla anıldığını yazmaktadır⁴. Suda (ç 189 s.v <Σεκοῦνδος=*Secundus*>) da aynı bilgileri aktarmakla birlikte, Secundus’un Plinius olarak da adlandırıldığını eklemektedir. Philostratos, Herodes Attikos’un öğretmeni Secundus’u bir tartışmada “Çömlekçi çömlekçiyi kıskanır, marangoz retoru kıskanıyor.”⁵ şeklinde kökeninden dolayı aşağılamaya çalıştığını aktarmaktadır. Philostratos, Nikomedeialı sofist Kyrinos’un (Quirinus) çok seçkin bir soydan gelmediğini; ancak dinleyicilerinin dikkatini çekme konusunda doğal bir yeteneği ve özellikle mahkeme davalarında çok başarılı olduğu için imparator tarafından *advocatus fisci* (hazine avukatlığı) göreviyle görevlendirildiğini aktarmaktadır⁶. Philostratos, Kyrinos’un hatırı sayılır derecede güç elde etmesine rağmen, her zaman insanlara karşı nazik davrandığını ve hiçbir zaman para uğruna açgözlü bir insana dönüşmediğini belirtmektedir⁷. Naukratisli Apollonios ise Makedonia’da bir ailenin evinde ücretli (kahya) olarak çalışmıştır. Bu durum bazıları tarafından eleştirilmiştir. Philostratos, Apollonios’un kendisini politik söylevin ılımlı ve ölçülü tarzına adanmış olduğunu aktarmaktadır⁸.

Çok zengin ailelerden gelmemiş olmalarına rağmen bu kişiler sahip oldukları retorik yetenekleri sayesinde zamanın etkili kişileri arasında yerlerini alabilmişlerdir. Söz konusu kişiler dışında bilinen sofist ve retorların aileleri kentin önde gelen soylu, zengin ve üst sınıf insanlarındandır. Philostratos, Miletoslu sofist ve retor Tiberius Claudius Flavianus Dionysios’la ilgili kimilerinin seçkin bir soydan geldiğini kimilerinin ise sadece özgür doğumlu biri olduğunu söylediğini aktarmaktadır⁹. Jones ise, Ephesos’tan ele geçen yazıtta Titus Claudius Flavianus Dionysios’un tam isminin yer almasından hareketle onun T. Flavius ailesinde dünyaya gelmiş ve Claudius ailesi tarafından evlat edinilmiş

² Epigrafik malzeme ve edebi kaynaklar aracılığıyla II. Sofistik Dönem’de Anadolu kökenli ve Anadolu’yla ilişkisi olduğu bilinen sofist, retor ve filozof sayısı yaklaşık 200’dir. Kişi sayısının fazlalığı ve bazı kişilerle ilgili verilerin yetersizliğinden dolayı bu çalışmada bazı sofist ve retora yer verilmesi uygun görülmüştür.

³ Philostr. VS. Ayrıca bk. Puech 2002; Özlem-Aytaçlar 2006; Janiszewski, Stebnicka – Szabat 2015.

⁴ Philostr. VS 544: Μηδὲ Σεκοῦνδου τοῦ Ἀθηναίου ἀμνή μονῶμεν, ὄν ἐκάλουν ἐπίουρον τινες ὡς τέκτονος παῖδα. Ayrıca bk. Perry 1964, 2-5; Bowersock 1969, 118-119; Hahn 1989, 182-183; Bowie 2002, 44; 54 dn. 12; Puech 2002, 449 no. 262.

⁵ Philostr. VS 544: καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ ῥήτορι τέκτων.

⁶ Philostr. VS 620. 27. Ayrıca bk. Suda κ 2765 s.v <Κυρίνος=*Quirinus/Kyrinos*>; Bowersock 1969, 21-22; Brunt 1994, 26; Fernoux 2004, 425-426; Janiszewski, Stebnicka – Szabat 2015, 207. Kyrinos belki Quirinius olarak değiştirilmelidir. Side’deki Quirinia Patra ile bir bağı olabilir. Bk. IGR III 810.

⁷ Philostr. VS 621. 8.

⁸ Philostr. VS 600. Ayrıca bk. Rothe 1989, 174-182.

⁹ Philostr. VS 521. 37.

olabileceğini belirtmektedir¹⁰. Ayrıca imparator Hadrianus'un onurlandırıldığı Miletos'taki bir yazıtta ise Dionysios ve kardeşi olabileceği öne sürülen T. Claudius Flavianus Nikias altı *arkhon*'un arasında yer almaktadır¹¹. Jones, Dionysios'un kardeşi Nikias'ın da aynı Claudius ailesi tarafından evlat edinilmiş olabileceğini söylemektedir¹². Philostratos, Dionysios'un pek çok kent dolaştığını, farklı insanlar arasında yaşadığını ve yeteneğine hayran olan kentler tarafından büyük onurlarla onurlandırıldığını aktarmaktadır; ancak bu onurların en büyüğünün imparator tarafından geldiğini yazmaktadır. Hadrianus tarafından *procurator*'u olarak iki kez atanmış¹³ ve atlı sınıfına (*equester*) kabul edilmiştir. Ayrıca bu kişiler arasında Aleksandria'daki *Mouseion*'da bedava yemek yeme onuru da elde etmiştir¹⁴.

Ephesos'ta pek çok yazıtta onurlandırılan dönemin önemli figürlerinden biri olan Ephesoslu sofist Titus Flavius Damianos¹⁵ son derece saygın ve seçkin kişilerin soyundan gelmektedir (Fig. 1). Sonraki kuşaklar da soyun yüksek saygınlığını devam ettirmiş ve senatoda oturma hakkıyla onurlandırılmışlardır¹⁶. Karısı Vedia Phaidrina, kentte pek çok memuriyet üstlenen ve kentin imar faaliyetlerinde cömertçe yer alan, Roma imparatorlarıyla ilişki içinde olan Ephesos'un ünlü ve en etkili *euergetes* ailesi *Vedii* sülalesindedir¹⁷. Senator M. Claudius Publius Veditus Antoninus Phaidros Sabinanus'un kızıdır¹⁸. M. Claudius Publius Veditus Antoninus Phaidros Sabinianus, *asiarkhes* Marcus Claudius Publius Veditus Sabinus'un oğludur¹⁹. Damianos, karısı Vedia Phaidrina aracılığıyla Ephesos'un en etkili ailelerinden biri olan *Vedii* sülalesi ile akrabalık ilişkisi kurmuştur²⁰. Ephesos'tan ele geçen ve MS 238-244 yılları arasına tarihlenen ve Damianos'un kızı Flavia Phaidrina'nın onurlandırıldığı yazıt, aile üyeleriyle ilgili değerli bilgiler sunmaktadır²¹. Yazıtta Flavia Phaidrina için *κρατιστής* ifadesi geçerken²², Flavius Damianos'un oğulları Flavius Damianos²³, Flavius Veditus Antoninus ve Flavius Phaidros²⁴ için *τῶν κρατίστων ὑπατικῶν* ifadesi kullanılmaktadır. Oğlu T. Flavius Veditus Antoninus Afrika'nın *proconsul* lüğünü yapmıştır²⁵. Ayrıca Ephesos'tan ele geçen karısı Flavia Pasinike'nin onurlandırıldığı başka bir yazıtta T. Flavius Veditus Antoninus *ὑπάτος* (*consul*) ve *ἀνθύπατος* (*proconsul*) olarak anılmaktadır²⁶. Çiftin T. Flavius Veditus Antoninus²⁷,

¹⁰ Jones 1980, 373-374. Ayrıca bk. *SEG* XXX. 1309; *I. Ephesos* 426; Puech 2002, 231 no. 99: T(ίτος) Κλαύδιος | Φλαουιανός | Διονύσιος | ῥήτωρ.

¹¹ *I. Miletos* 334; *SEG* IV. 425; *SEG* XXX. 1347.

¹² Jones 1980, 373-374.

¹³ *I. Ephesos* VII. 1, 3047: [T(ίτων) Κλ(αύδιον)] Φ[λαουιαν]ὸν Διονύσιον | [τὸν] ῥήτορα καὶ σοφιστὴν | [δ]ίς ἐπίτροπον τοῦ Σεβαστοῦ.

¹⁴ Philostr. *VS* 524.

¹⁵ *PIR*² F 253; *I. Ephesos* 672a, 672b, 678, 735, 811, 2100, 3029, 3051, 3080, 3081.

¹⁶ Philostr. *VS* 605.

¹⁷ Kalinowski 2002, 109-149.

¹⁸ Steskal 2001, 177-188.

¹⁹ *I. Ephesos* 4110.

²⁰ Bowie 1973, 867-874.

²¹ *I. Ephesos* 3081.

²² Arjava 1991, 31. *Κρατιστής* ifadesi genellikle *senator* veya *consul* sınıfıyla ilişkili olarak kullanılmaktadır.

²³ *PIR*² F 252; *I. Ephesos* 47, 678, 3051, 3081.

²⁴ *PIR*² F 329; *I. Ephesos* 677, 678, 3081.

²⁵ *PIR*² F 392; *I. Ephesos* 47, 678, 3081-3085.

²⁶ *I. Ephesos* 3083.

²⁷ *PIR*² F 393; *I. Ephesos* 678, 3085.

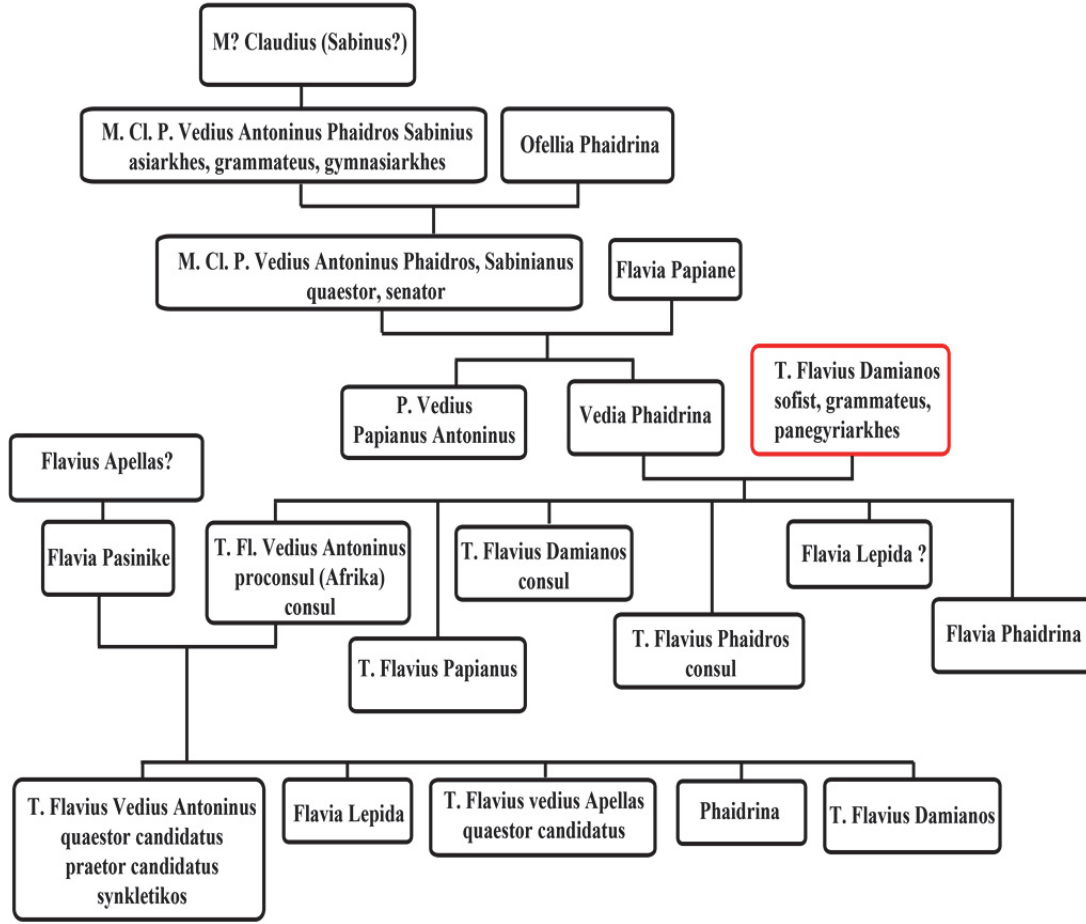

Fig. 1. Ephesoslu Sofist Titus Flavius Damianos

T. Flavius Vedius Apellas²⁸ ve T. Flavius Damianos²⁹ adında üç çocukları vardır. Bu soyun çocukları *senator* sınıfına girmeyi başarmışlardır³⁰. Damianos'un hem çocukları hem de torunları imparatorluk düzeyindeki görevlerle meşgul olup *consul* ve *senator* sınıfına ulaşmayı başarmışlardır (Fig.1).

Damianos çeşitli zenginliklerle donatılmış ve zenginliğini farklı birçok şey yaparak göstermiştir. Büyük miktarda para bağışlayarak Ephesos için oldukça cömert yardımlarda bulunmuştur. MS 166/167 yılında Roma ordusu Parth Savaşı'ndan döndüğünde orduya ev sahipliği yapmıştır³¹. *Demos*'un *grammateus*'liğini yaptığı sırada görevinden geriye kalan 127,816 *denarii* ile büyük bir yapının dekore edilmesini ve kente sunulmasını sağlamıştır³². Onarıma ihtiyaç duyulan kamusal yapıları restore ettirmiştir. Artemis Tapınağı'ndan Magnesia Kapısı'na uzanan yol üzerinde bir *stoa* (sütunlu yol) yaptırarak Ephesos'la tapınağı birleştirmiştir. Bu *stoa* inanan kişilerin yağmurdan dolayı tapınaktan uzak kalmamaları için yapılmıştır. Damianos, büyük bir harcama sonucunda *stoa* çalışması tamamlandığında, yapıyı bir ithafla birlikte karısına atfetmiştir. Artemis Tapınağı'nda, Phrygia mer-

²⁸ PIR² F 394; I. Ephesos 678, 3084.

²⁹ PIR² F 251; I. Ephesos 678.

³⁰ Kalinowski 2002, 145.

³¹ I. Ephesos 672 str. 7-9: καὶ ὑποδεξάμενο[ν ἐν] | τοῦτοις στρατόπεδα τὰ ἀπὸ τ[ῆς] | κατὰ Πάρθων νεῖκης ὑποστ[ρῆ]φοντα. Ayrıca bk. Alföldy – Engelmann 1979, 195-213.

³² I. Ephesos 672, 3080; Puech 2002, 190 no. 78; Özlem-Aytaçlar 2006, 95 no. 24.

meriyle süslenmiş kocaman bir yemek salonunu inşa ettirmiştir. Arazilerine hem meyve veren hem de bol gölge sağlayan ağaçlar diktirmiştir. Deniz kenarında olan arazileri için yapay bir ada ve yük gemilerinin güvenli bir şekilde demirlemesi için limanlara dalgakıran yaptırmıştır. Kırsaldaki evlerinin bazılarını şehirdeki evler gibi donatmış ve döşemiştir. Ne zaman zor durumda olan birilerini görse ücret almadan onlar adına konuşma yapmayı önermiştir. Uzak bölgelerden gelip eğitim almak isteyen parasız öğrencilerden ders ücreti almayı onları derslerine katılmalarına izin vermiştir. Onun ününden dolayı Ephesos'a gelen öğrencilerle her zaman ilgilenmiştir. Hukuk konusunda diğer sofistlerden daha yeteneklidir. Aristides Smyrna'da ve Hadrianos Ephesos'ta egemenken, her ikisinin de derslerine katılmıştır. Bu dersler için onlara on bin *drakhme* ücret ödemiştir. Yetmiş yaşında evinde ölmüştür³³.

Ephesos'tan ele geçen ve MS II.-III. yüzyıla tarihlenen başka bir yazıttan retor Titus Flavius Menandros'un *demos*'un *grammateus*'liğini yapmış olduğu öğrenilmektedir³⁴. Yazıt Titus Flavius Menandros'un Ephesos kenti için masraflarını kendisinin karşıladığı *hydreion*'u Septimius Severus, Caracalla, Geta, Iulia Domna, Augustus'un tüm evleri ve iki kez *neokoros*'luk elde eden Ephesos kentine adamasıyla ilgili bilgi vermektedir³⁵. Burada anılan *hydreion* Ephesos kentindeki Memmius Anıtı'nın yakınında yer alan çeşme olmalıdır³⁶. Ayrıca yazıtta Titus Flavius Menandros *demos*'un *grammateus*'liği dışında *asiarkhes* olarak anılmaktadır. Retor Menandros oldukça parlak bir kariyere sahiptir. Kent kariyerindeki önemli memuriyet olan *demos*'un *grammateus*'liğini yapmış, ayrıca eyalet düzeyinde bir görev olan *asiarkhes*'liği de üstlenmiştir. Ephesos'tan ele geçen başka bir yazıttan Titus Flavius Menandros'un, Titus Flavius Lucius Hieraks ve Titus Flavius Menandros olmak üzere iki oğlu olduğu öğrenilmektedir³⁷. Oğullarından Titus Flavius Menandros babasının izinden gidip retor olmuş ve aynı şekilde *asiarkhes* görevini yerine getirmiştir. Diğer oğlu Flavius Lucius Hieraks babası gibi *demos*'un *grammateus*'liğini yapmıştır. Titus Flavius Menandros *hydreion*'u Flavius Lucius Hieraks'ın *prytanis*'liği zamanında yaptırmıştır³⁸. Ayrıca onurlandırıldığı bu yazıtta *senator* ve *consul*'lerle akraba olduğu, *prytanis*'lik ve *gymnasiarkhos*'luk gibi kentle ilgili diğer memuriyetleri üstlenmiş ve kentle ilgili bütün görevleri büyük bir cömertlikle yerine getirmiş olduğu aktarılmaktadır³⁹. Yazıtlar, bu ailenin Ephesos kentinin önde gelen aristokrat ve Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş ailelerinden biri olduğunu göstermektedir. Hem Titus Flavius Menandros'un kendisinin hem de oğlu Titus Flavius Menandros'un retor olması ailenin eğitime önem verdiğine işaret etmektedir. Ayrıca kendisinin ve oğullarının kent ve eyalette memuriyetler üstlenmiş olması, bu ailenin sosyal statüsünü ortaya çıkarmaktadır. Aile, kentin önde gelen zengin ailelerinden biri olup kamusal görevleri üstlenme konusunda sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınmamıştır⁴⁰.

³³ Philostr. VS 605-607.

³⁴ I. Ephesos 435; SEG XXVIII. 871; Puech 2002, 347 no. 171.

³⁵ Knibbe – Merkelbach 1978, 96-98.

³⁶ Puech 2002, 347.

³⁷ I. Ephesos 3062; Puech 2002, 345 no. 170.

³⁸ *Hydreion*'u yaptıran kişinin Flavius Lucius Hieraks'ın babası Menandros mu; yoksa abisi Menandros mu olduğu ele geçen yazıtlardan tam olarak anlaşılamamaktadır.

³⁹ Titus Flavius Lucius Hieraks'ın ismi Hypaipa sikkelerinde geçmektedir. Kentin vatandaşı olmalıdır. Bk. Geissen 1986, 117-118.

⁴⁰ Aile için bk. I. Ephesos 435, 436, 801, 3062, 3249; PIR² F 320; Jones 1967, 311-312; Knibbe–Merkelbach 1978, 96-98; Halfmann 1982, 630; Campanile 1994, 133-134 no. 154; Puech 2002, 345-348 no. 170-172; Fisher 2014, 142-143.

Atina'daki retorik kürsüsüne atanan ilk kişi olan Ephesoslu sofist Lollianus, *strategos* (στρατηγῆσας αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τῶν ὀπλῶν) olarak Atinalıları yönetmiştir⁴¹. Lollianus *strategos*'luk yaparken, kent tahıl sıkıntısı ile karşı karşıya kalmış ve bu sıkıntı sonucunda da fırıncılar ayaklanmıştır. Thesalia'dan deniz yoluyla tahıl geldiğinde *demos*'un kasasında para olmadığından tahılın ödemesinin yapılabilmesi için öğrencilerinden bağış yapmalarını istemiştir. Bu isteği sonucunda büyük miktarda para toplanarak tahılın ücreti ödenmiştir. Lollianus bağış yapan öğrencilerinden ders ücreti almayarak kent adına onlara bu borcu ödemiştir⁴². Bu olay başarılı ve ünlü bir sofistin zor bir durumda kentin besin ve erzak ihtiyacını karşılamak için neler yapabileceğini gösteren iyi bir örnektir. Atina'da Areopagos⁴³ ve beş yüzler meclisi, *demos* ve meslektaşlarından (ἑταῖρος) oluşan bir topluluk tarafından heykeli dikilerek onurlandırıldığı yazıtta Publius Hordeonius Lollianus hukukta ve söylev vermede mükemmel bir retorik olarak anılmaktadır⁴⁴. Büyük ihtimalle Lollianus Atina'da *strategos*'luk yaptığı zamanlarda kentin hukuki işleriyle de ilgilenmiş olmalıdır. Ancak Atina'daki bu yazıtta ne *strategos*'luk yaptığı ne de kentte başka herhangi bir memuriyeti üstlenmiş olduğuyla ilgili bir veri yer almaktadır. Ayrıca yazıtta Lollianus'un hangi kentin vatandaşı olduğundan da bahsedilmemiştir. Atina'dan ele geçen ve MS 141/142 yılına tarihlenen *prytanis* listesinin yer aldığı bir yazıtta ise Lollianus *hiereus* olarak anılmaktadır. Lollianus'un *hiereus* olarak bu listede niçin yer aldığı ya da görevinin sınırı ve yetkisinin ne olduğu bilinmemektedir⁴⁵. Atina yurttışı olduğu aşikâr olan Lollianus, *strategos* görevini bu onurlandırmalardan sonra yerine getirmiş olmalıdır⁴⁶. Büyük ihtimalle, yazıt retorik kürsüsüne atandıktan sonra adanmış ve *strategos*'luk görevini de retorik kürsüsü başkanlığını yaptıktan sonra üstlenmiştir. Philostratos, Ephesoslu olduğunu dile getirmesine rağmen, Ephesos'taki yazıtlarda kendisinin onurlandırılmamış olduğu görülmektedir. Ephesos'tan ele geçen ve MS 140-142 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta kızı Hordeonia Poulkhra *hiereia* ve Artemis'in rahibesi (κοσμήτειρα) olarak onurlandırılmaktadır⁴⁷. Ephesos'ta Artemis'in rahibeligi görevini sadece soylu ailelerden gelen kadınlar üstlenebilmektedir⁴⁸. Büyük ihtimalle Hordeonia Pulkhra bu görevleri, babası Atina'daki kürsüye atandığı sırada üstlenmiş olmalıdır⁴⁹. Ayrıca yazıtta Lollianus'un karısının Antonia Quintilia olduğu öğrenilmektedir. Antonia Quintilia ismi ailenin Latin kökenli olduğunu düşündürmektedir⁵⁰. Atina ve Ephesos'taki yazıtta Lollianus sofist olarak anıl-

⁴¹ Philostr. VS 526. Ayrıca bk. Jones 1990, 71.

⁴² Philostr. VS 526-527.

⁴³ Areopagos Meclisi için bk. Geagan 1967, 40-61.

⁴⁴ IG II² 4211; Kayser 1841, 7; Kaibel 1878, 877; Keil 1953, 9; Puech 2002, 327 no. 149; Özlem-Aytaçlar 2006, 90 no. 12.

⁴⁵ SEG XXVI. 147; IG II² 1764 str. 59-61: ἀγαθῆ τύχη [Ἀντωνείνου Σεβαστοῦ(?)] | ὁ ἱερεὺς Ὁρδεώνιος Λ[ολλιανὸς τοῦς ἐπὶ ἄρχων] | τοῦ Π. Αἰλίου Φιλῆα [Μελιτέως ἀνέγραψεν. Ayrıca bk. Agora XV. 334. Mellor (1975, 185) Atina'da *strategos*'un aynı zamanda imparatorluk kültürünün *hiereus*'i olarak hizmet ettiğini aktarmaktadır

⁴⁶ Puech 2002, 328.

⁴⁷ PIR² H 203; CIG 3003; I. Ephesos 984; Le Bas – Waddington 1870, 166a; Keil 1953, 9; Puech 2002, 329 no. 159; Özlem-Aytaçlar 2006, 89 no. 11.

⁴⁸ Keil 1953, 9; Puech 2002, 329.

⁴⁹ Yazıtta Hordeonia Poulkhra'nın, Gaius Terentius Veratius'un *prytaneis*liği zamanında rahibelik yaptığı yer almaktadır. Gaius Terentius Veratius'un *prytaneis*liği MS ca. 140 yılındadır. Bk. I. Ephesos 720A, 1032, 1035; Roozenbeek 1993, 104 dn. 12; Puech 2002, 329-330.

⁵⁰ Keil 1953, 9.

maktadır⁵¹.

Thyateira'dan ele geçen ve MS 222-235 yılları arasına tarihlenen bir yazıttan Marcus Aurelius Athenaios'un retor, *asiarkhes*, *neokoros* ve *prytaneis* olduğu öğrenilmektedir⁵². Yazıt aile bireyleri hakkında da önemli bilgiler sunmaktadır. Marcus Aurelius Athenaios'un karısı Flavia Priskilla, *prytaneis*'lik ve iki kez Asia'nın *arkhiereia*'lığını yapmıştır. Yazıtta *patris* (kent) tarafından onurlandırılan Marcus Aurelius Athenaios'un kızı Aurelia Hermonassa, Tykhe'nin yaşam boyu *hiereia*'lığını ve soyuyla birlikte yedi kez *prytaneis*'lik görevini üstlenip *arkhiereia* görevini yerine getirmiştir. Ayrıca iki kez de Asia'nın *arkhiereia*'lığını yapmıştır. Aurelia Hermonassa'nın kocası Aurelius Diadokhos ise *equester* sınıftan olup *asiarkhes*, *arkhiereus* ve yaşam boyu *boularkhos* (διὰ βίου βουλάρχου) gibi önemli görevleri yerine getirmiştir. Thyateira'dan ele geçen başka bir yazıtta ise Marcus Aurelius Athenaios'un torunu Marcus Aurelius Priskillianos Satorneilos onurlandırılmaktadır⁵³. Yazıtta Marcus Aurelius Athenaios retor, *asiarkhes*, *neokoros* olarak anılmaktadır. Ayrıca yazıtta Athenaios'un karısı Flavia Priskilla'nın *senator*'lerin soyundan geldiği yer almaktadır. Marcus Aurelius Priskillianos Satorneilos babası Marcus Aurelius Priskillianos'un *equester* sınıftan olduğu ve imparatorun *neokoros*'luğunu yaptığı da öğrenilmektedir. Marcus Aurelius Athenaios ve ailesi toplumun zengin soylu sınıfının üyesi olarak kent ve eyaletle ilgili önemli memuriyetleri üstlenmişlerdir (Fig. 2). En basit şekliyle *boule*'nin başkanı⁵⁴ olan *boularkhos*, kentin hatırı sayılır derecede zengin yerel elit tabakasına ait aile üyeleri arasından seçilmektedir⁵⁵. Aynı şekilde imparator kültüyle ilgili eyalet düzeyinde oldukça önemli bir görev olan *asiarkhes*'liğin yükümlülüklerini de eya-

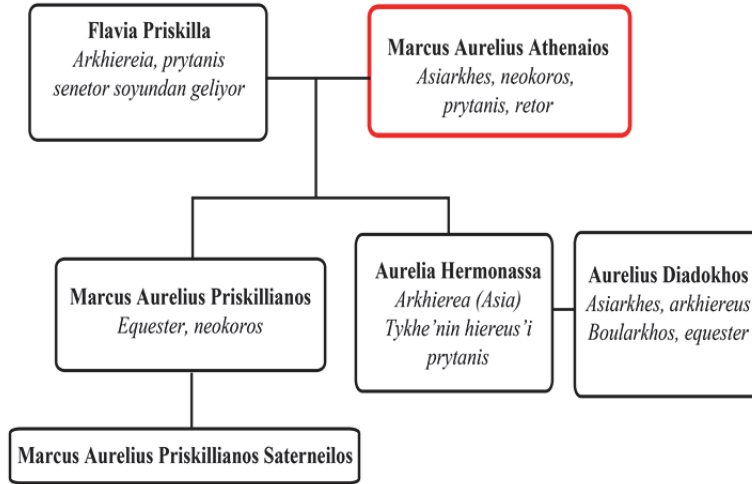

Fig. 2. Retor Marcus Aurelius Athenaios

⁵¹ Suda λ 670 s.v. <Λολλιανός=Lollianus>: Λολλιανός, Ἐφέσιος, σοφιστής, μαθητῆς Ἰσαίου τοῦ Ἀσσυρίου· γεγωνῶς ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ Καίσαρος. ἔγραψε πολλά. Ephesos'ta balıkçılar için bir yer yapılmasına katkı sağlayan kişilerin isminin yer aldığı, MS 54-59 yılları arasına tarihlenen bir yazıtta Publius Hordeonius Lollianus ismine rastlanmaktadır. Yazıtta karısı ve çocuklarıyla birlikte yapının inşası için dört sütun verdiği yer almaktadır. *I. Ephesos* 20 str. a12-14: Πόπιλος Ὀρδεώνιος | Λολλιανός σὺν γυναικὶ | καὶ τοῖς τέκνοις κίον(ας) δ'. Ayrıca bk. *IG II² 4211*; Horsley 1989, 95-99.

⁵² *TAM V*. 954.

⁵³ *TAM V*. 2 957; Puech 2002, 151 no. 50.

⁵⁴ Larsen 1955, 71; Dimitriev 2005, 61, 230.

⁵⁵ Nawotka 2000, 74-85.

letlerin önde gelen seçkin aileleri üstlenmektedir⁵⁶. *Asiarkhes*'lik görevini yerine getirdiği bilinen retor Tiberius Claudius Polemon da Kıbrıs'ın önde gelen zengin ailelerinden birinin üyesidir⁵⁷. Kıbrıs'dan ele geçen yazıtlar dedesi, babası, kardeşi ve oğlunun *asiarkhes*'lik yapmış olduğunu göstermektedir (Fig. 3)⁵⁸. Thyateira'dan ele geçen bir yazıtta, retor ve *asiarkhes* Aurelius Annianos kentlin önde geleni olarak anılmaktadır⁵⁹. Ayrıca retor Pomponius Cornelius Lollianus Hedianus, Selsius Sulla, Tiberius Claudius Frontonianus ve sofist Skopelianos *asiarkhes*'lik görevini üstlenen diğer kişilerdir.

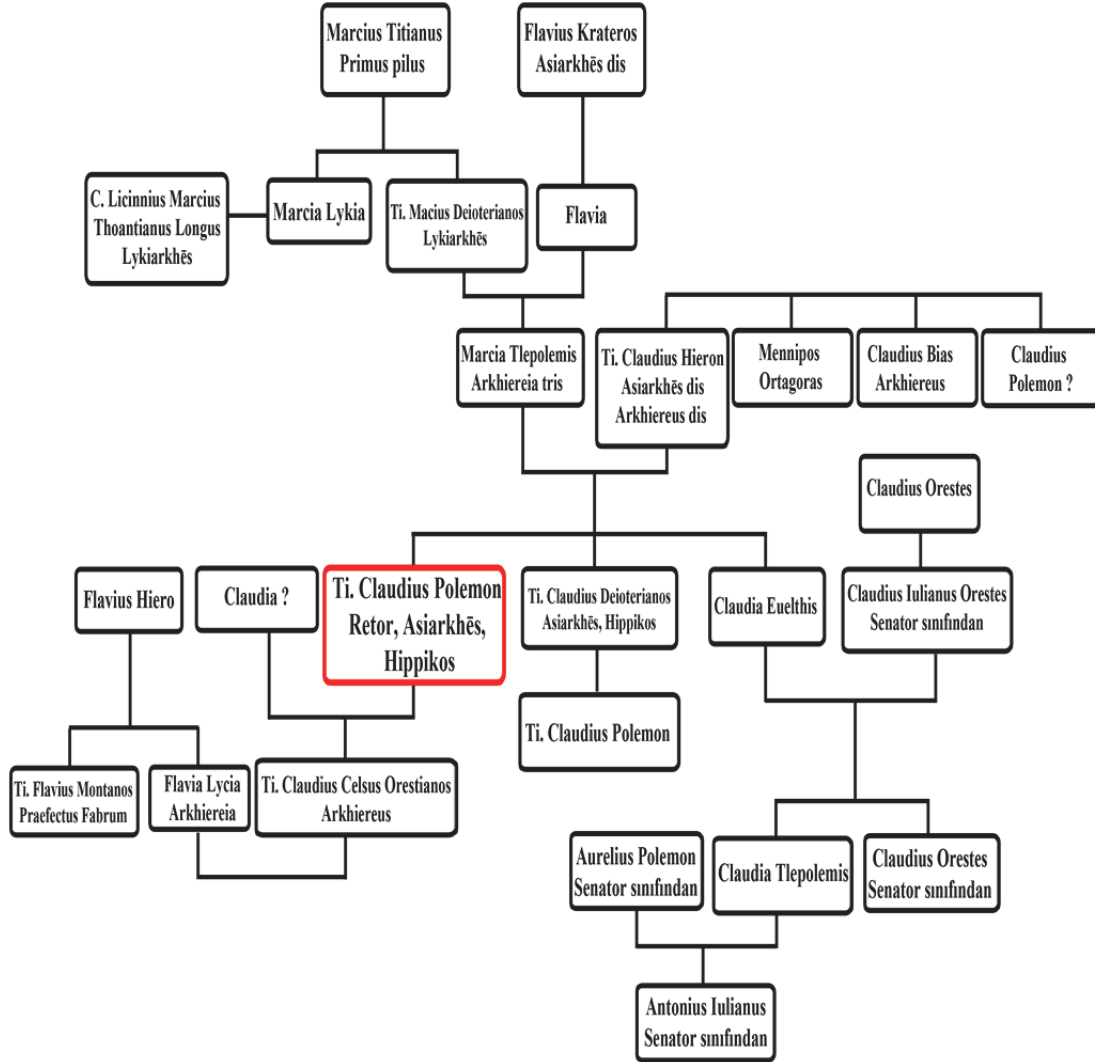

Fig. 3. Retor Tiberius Claudius Polemon

⁵⁶ Rossner 1974, 101-142; Kearsley 1986, 183-192; 1987, 49-56; 1988a, 57-65; 1990, 69-80; Herz 1992, 93-115; Friesen 1999a, 303-307; 1999b, 275-290; Engelman 2000, 173-175; Weiss 2002, 241-254.

⁵⁷ Kearsley 1988b, 42-51; 1996, 129-155.

⁵⁸ IGR IV 883, 906-910, 912; I. Kıbrıs 62, 63, 67, 69-71, 149; SEG XXXVIII 1454; XLII 1239; XLVIII 1647; Collignon 1878, 593-596, no. 1; Milner 1998, 10, no. 15.10; 21, no. 48; 25, no. 50; 26, no. 51. 1-3; 29, no. 64. 5; Puech 2002, 406-413, no. 212-218.

⁵⁹ Rossner 1974, 114; Puech 2002, 64-67, no. 8.

Pergamonlu retor Tiberius Claudius Aristokles, Olympia'dan ele geçen bir yazıtta ύπατικός olarak onurlandırılmıştır⁶⁰. Philostratos ise onun için ἐτέλει μὲν γὰρ ἐς ύπάτους ifadesini kullanmaktadır⁶¹. Jones, bu ifadenin *consul* mertebesine sahip bir aileden geliyor olmaktan daha çok *consul*'ler arasına girmeye işaret ettiğini dile getirmektedir⁶². Kendisi büyük ihtimalle imparator Marcus Aurelius zamanında senatoya kabul edilmiş⁶³ ve imparator Commodus zamanında da *consul* olmuştur⁶⁴. Pergamon'da onurlandırıldığı bir yazıtta *gymnasiarkhos*'luk görevini üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir⁶⁵. Philostratos, Aristokles'in gençliğinden itibaren Peripatetik okulun öğretilerine kendini adanmasına rağmen, daha sonraları sofistlere katıldığını aktarmaktadır. Felsefeyle ilgilendiği zamanlarda dış görünüşünün dağınık, kıyafetlerinin pis olduğunu; ancak sofistlik çalışmalarla uğraşmaya başladığı zaman dış görünüşüne, kişisel temizliğine özen göstererek *lyr* ile elde edilen bütün zevkleri evinde kabul etmiştir⁶⁶.

Philostratos, Aelius Antipatros'un Asia'nın gelişmekte olan kentleri arasında sayılan Hierapolis'ten olduğunu ve babası Zeuksidemos'un Hierapolis'teki seçkin, tanınmış insanlar arasında yer aldığını aktarmaktadır⁶⁷. Phrygia Bölgesi'nden ele geçen ve MS 100-150 yılları arasına tarihlenen yazıtta Publius Aelius Zeuksidemos Kassianos, Asia'nın *arkhierus*'i, *logistes* ve kentin hayırseveri olarak onurlandırılmaktadır⁶⁸. Hierapolis'ten ele geçen başka bir yazıtta Publius Aelius Zeuksidemos Ariston Zenon, Publius Aelius Zeuksidemos Kassianos'un oğlu, Phrygia'da ve Asia'da *advocatus fisci* (hazine avukatı) olarak anılmaktadır. Oğul Publius Aelius Zeuksidemos Ariston Zenon *equester* sınıfa alınmıştır⁶⁹. Publius Aelius Antipatros, Publius Aelius Zeuksidemos Kassianos'un torunudur⁷⁰. Antipatros, Septimius Severus'un *ab epistulis Graecis*'liğini yapmıştır. Antipatros *ab epistulis Graecis* (imparatorluk sekreterliği)⁷¹ görevine atandıktan sonra, döneminin en ünlü ve güçlü sofisti Laodikeialı Marcus Antonius Polemon'un⁷² torunu sofist Hermokrates ile görüşte oldukça çirkin olan kızı arasında bir evlilik düzenlemeyi arzulamıştır; fakat Hermokrates, akrabalarının onu bu evliliğe zorlamayı denemelerine, Antipatros'un zenginliğine ve "Zeus'un oğlu Korin-

⁶⁰ I. Olympia 462; Puech 2002, 145 no. 45; Özlem-Aytaçlar 2006, 204 no. 241.

⁶¹ Philostr. VS 567. 8.

⁶² Jones 2008, 115.

⁶³ Phot. Bib. 158. 100b 25-27. Brunt (1994, 39 dn. 57), Pergamonlu Aristokles'in PIR² C 789'da, Messanalı filozof Aristokles (RE 2. 934) ile karıştırılmış olduğunu belirtmektedir. Messanalı Aristokles için bk. Moraux 1967, 169-182.

⁶⁴ Avotins 1978, 181; Halfmann 1979, 193 no. 121; Janiszewski, Stebnicka – Szabat 2015, 56. Bowie (1982, 49) MS 170'li yıllarda senatoya kabul edilmiş olabileceğini ileri sürmektedir.

⁶⁵ MDAI (A) 32 (1907) 324 no. 52; Hepping 1907, 324-325 no. 52.

⁶⁶ Philostr. VS 567. 11.

⁶⁷ PIR² A 137; Philostr. VS 606: πατήρ δὲ Ζευξίδημος τῶν ἐπιφανεστάτων ἐκείνη.

⁶⁸ MAMA IX. 26; Bowersock 1969, 22; Levick 2000, 182 no. 166.

⁶⁹ IGR IV. 819; Levick 2000, 182 no. 167.

⁷⁰ PIR² A 137; Várhelyi 2010, 217.

⁷¹ PIR² A 137; Oliver 1967, 333; 1989, 470-474 no. 244; Puech 2002, 88 no. 15; Özlem-Aytaçlar 2006, 91 no. 15 str. 16-17: [ο]ἰ κράτιστοι φ[ίλ]οι μου Αἰλ(ιος) Ἀντίπατρος ὁ φίλος καὶ διδάσκαλος κ[αὶ τήν]. [τά]ξιν τῶν Ἑλλη[ν]ικῶν ἐπιστολῶν ἐπιτετραμμένος.

⁷² Polemon için bk. Philostr. VS 530-545; Suda π 1889 s.v. <Πολέμων=Polemon>; Cass. Dio 49.25, 59.12; PIR² A 862; Puech 2002, 396-406, no. 209-211; Thonemann 2004, 144-150; Kaçar 2013, 52-58; 2014, 195-205; Akgün-Kaya 2016, 232-245. Hermokrates için bk. Philostr. VS 608-613.- Ayrıca bk. Puech 2002, 297-307; Akgün-Kaya 2016, 236-238.

thos” olarak görülmesine rağmen bu evliliğe razı gelmemiştir. Ancak imparator Severus’un araya girmesiyle gerçekleşen bu evlilik pek uzun süreli olmamıştır⁷³. Antipatros, *ab epistulis Graecis* görevinden sonra senato sınıfına yükselerek Bithynia’nın *legatus Augustus*’u olmuştur⁷⁴. *Cursus honorum*’un olağan ilerleyişinin dışında olan bu atamada Antipatros’un, imparator Septimius Severus’un oğulları Geta ve Caracalla’nın öğretmeni olması etkili olmuş olmalıdır. Caracalla, MS 201’de Ephesoslulara yazdığı mektupta Antipatros’tan hem dostu hem öğretmeni hem de Hellence yazışmalarından sorumlu kişi olarak bahsetmektedir⁷⁵. Philostratos MS III. yüzyılın ilk zamanlarında yaşamış Kassianos isimli bir sofistten bahsetmektedir⁷⁶. Büyük ihtimalle bu kişi de Antipatros’un ailesinin bir üyesidir. Antipatros’un imparatorla olan yakın ilişkisi, onu oldukça yüksek onurlu bir görev olan *ab epistulis Graecis*’liğe kadar götürmüştür. İmparatorluk seviyesindeki bu görevi üstlenen kişi imparatorun doğu yazışmalarından sorumludur. Sofist ve retorların konuşma ve yazmadaki yetenekleri imparatorluk düzeyindeki bu görev için tercih edilmelerine yol açmıştır⁷⁷. Sofist Aleksandros, Hadrianus, Keler, Titus Flavius Sempronius Aquila, Sulpicius (?) Cornelianus, T. Aius Sanctus ve retor Avidius Heliodoros bu görevi oldukça başarılı bir şekilde yerine getirmiş diğer kişilerdir⁷⁸. Aelius Antipatros hem imparator Septimius Severus hem de Caracalla ile olan yakın ilişkisi süresince, kenti Hierapolis için *neokoros*’luk ve vergiden muafiyet gibi birtakım ayrıcalıklar ve yardımlar elde etmiştir; ancak Geta’nın ölümünden Caracalla’yı sorumlu tuttuğu için imparatoru eleştirmesi ve Caracalla’nın kendisine karşı suikast düzenleyenlerle onun işbirliği içinde olduğunu düşünmesi, Antipatros’un gözden düşmesine yol açmıştır. Büyük ihtimalle bu olaydan Hierapolis kenti de olumsuz etkilenmiştir. Antipatros altmış sekiz yaşında, öğrencisi Geta’nın ölümüne karşı duyduğu büyük üzüntü sonucunda kendini aç bırakarak ölmeyi tercih etmiştir⁷⁹.

Aphrodisias’tan ele geçen yazıtlar aracılığıyla sofist olduğu bilinen Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus⁸⁰, kentnin önde gelen ailesinin bir üyesidir (Fig. 4). Büyük babası Tiberius Claudius Zelos *arkhiereus*, *ktistes* ve Aphrodite’nin yaşam boyu *hiereus*’idir. Annesi, Iulius’un kızı Iulia Paulia⁸¹ *stephanephoros*’ların, *arkhiereus*’lerin ve kente özerklik kazandıranların soyundan gelmektedir⁸². Paulia, MS 39’da Roma tarafından verilen imtiyazla kente özgürlüğünü kazandıran Iulius Zoilos’un soyundan olmalıdır⁸³. Ayrıca kendisi de *arkhiereia* görevini üstlenmiştir. Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus’un babası Claudius Aurelius Zelos’un, aile mezar yazıtından *arkhiereus* görevini üstlendiği ve kentteki en büyük binaların *ktistes*’i olduğu öğrenilmektedir. Ayrıca aynı yazıt Claudius Aurelius Zelos’un da sofist olduğunu göstermektedir⁸⁴. Aphrodisias’tan ele geçen ve MS II. yüzyıla

⁷³ Philostr. VS 610-611. Ayrıca bk. Clinton 1853, 351 no. 166.

⁷⁴ PIR² A 137.

⁷⁵ PIR² A 137; Oliver 1967, 333; Oliver 1989, 470-474 no. 244; Puech 2002, 88 no. 15; Özlem-Aytaçlar 2006, 91 no. 15 str. 16-17.

⁷⁶ Philostr. VS 627. 22.

⁷⁷ Puech 2002, 28; Jones 2005, 265.

⁷⁸ Cass. Dio 69. 3. 5; Philostr. VS. Ayrıca bk. PIR² A 1405, H 51; Pflaum 1960, 251-53, no. 106; Bowersock 1969, 50-51; Halfmann 1979, 179-180, no. 100a.

⁷⁹ Philostr. VS 607.

⁸⁰ CIG 2812, 2845; Puech 2002, 166-174 no. 60-63.

⁸¹ MAMA VIII. 434, 498.

⁸² CIG 2845; MAMA VIII. 564; REG XIX. 1906, 279; Robert 1966, 396; Puech 2002, 169 no. 62.

⁸³ Reynolds 1982, 164; Puech 2002, 172; Chaniotis 2003, 250; 254.

⁸⁴ CIG 2845; MAMA VIII. 564; REG XIX. 1906, 279; Robert 1966, 396; Puech 2002, 169 no. 62.

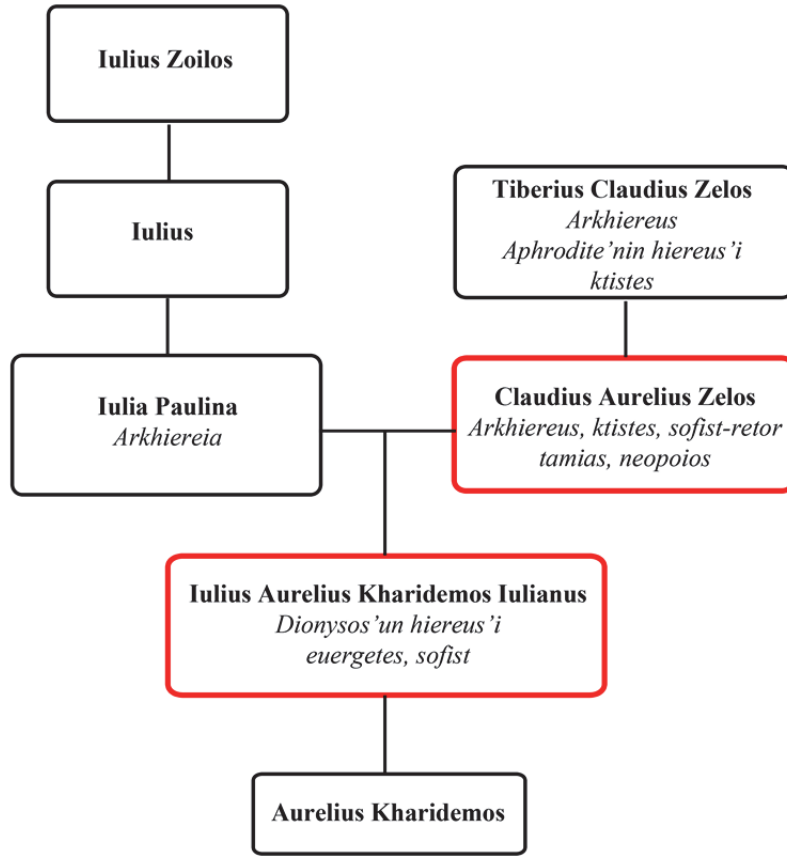

Fig. 4. Sofist Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus

tarihlenen diğer bir yazıtta Claudius Aurelius Zelos hem sofist hem de retor olarak onurlandırılmakla birlikte, *arkhierus*, *tamias*, *neopoios* (tapınak yöneticisi), *ktistes* olarak anılmış ve aynı zamanda savunmalarıyla ülkesine birçok başarı kazandırdığına yer verilmiştir⁸⁵. Hem kentin zengin, elit kesimin bir üyesi hem de sofist ve retor olarak kentin sorunlarıyla meşgul olmuş, büyük ihtimale kentle ilgili bir sorunun çözülmesi için imparatora elçi olarak gönderilmiştir. Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus babasını takip ederek sofistik eğitim almış ve kentin kamusal işleriyle ilgilenmiştir. Aphrodisias'tan ele geçen iki yazıtta, dört yılda bir düzenlenen *Aphrodeiseia Philemonieia* yarışmalarının on beşincisinin yapıldığı yarışlarda, yarışmanın *agonothetes*'liğini yapan *neopoios*'lara başkanlık yapmış olduğu yer almaktadır⁸⁶. Aphrodisias'tan ele geçen başka bir yazıtta ise *gymnasiarkhos*'ların, *stephanephoros*'ların ve ülkeyi birlikte kuranların soyundan geldiği belirtilmiştir. Aynı yazıtta, Dionysos'un yaşam boyu *hierus*'i olduğuna yer verilmiş ve kentinde yapmış olduğu mimari faaliyetlerden, üstlendiği bütün yönetim hizmetlerinden ve kenti için yerine getirmiş olduğu *euergetes*'liğinden dolayı onurlandırılmıştır⁸⁷. Hem ailesinin hem de kendisinin üstlenmiş olduğu memuriyetler, ayrıca kendisinin ve babasının sofist olması, Iulius Aurelius Kharidemos Iulianus'un zengin

⁸⁵ Le Bas – Waddington 1870, 1598; Puech 2002, 471 no. 260; Özlem-Aytaçlar 2006, 146 no. 128.

⁸⁶ CIG 2812; Liermann 1889, 137-139 no. 24-25; Roueché 1993, 215-217 no. 83-84; Puech 2002, 166-167 no. 60-61.

⁸⁷ Yazıtın büyük bir çoğunluğu tamamlamadır; ancak Aphrodisias'tan ele geçen diğer yazıtlar buradaki bilgileri doğrulamaktadır. Cormack 1964, 26 no. 35; Robert 1966, 395-398; Puech 2002, 172 no. 63; Özlem-Aytaçlar 2006, 146 no. 126.

ve eğitim seviyesi yüksek bir ailenin mensubu olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte babası gibi bir sofist olarak gerektiğinde savunmalarıyla ülkesine birçok başarı kazandırmış da olmalıdır.

Mylasalı (Milas) G. Iulius Hybreas'a, Strabon'un aktardığına göre babasından miras olarak sadece odun taşıyan bir katır ile katır sürücüsü kalmıştır. Antiokheialı Diotrephe's'ten eğitim aldıktan sonra kentine dönerek agoradaki işlerle (ἀγοράνομος) ilgilenmiştir. Başarılı konuşma yeteneğiyle çok hızlı bir şekilde yükselerek kentin lideri (δημαγωγός) haline gelmiştir⁸⁸. Zamanın en büyük retorü⁸⁹ olarak *Asia Koïnon*'u adına imparatora elçi olarak gitmiştir. Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş ve Roma'da tanınan ünlü bir retor olmuştur⁹⁰. Mylasa'da *kynegoi* (hayvan dövüşçüleri) tarafından onurlandırıldığı yazıtta, ἀρχιερέως διὰ γένους (*arkhiereus* soyundan gelen) olarak anılmaktadır⁹¹. Bu ifade, Strabon'un onun ailesiyle ilgili verdiği bilgilerle çelişmektedir; çünkü ἀρχιερέως διὰ γένους ifadesi bu memuriyetin uzun yıllardan beri aile üyeleri tarafından yerine getirildiğine işaret etmektedir. Bu memuriyetin sorumluluklarını yerine getirebilmesi için ailenin zengin ve seçkin olması gerekmektedir. Sıradan bir kişi bu görevi üstlenemez. Ayrıca Roma vatandaşlık hakkını elde etmiş ve Iulius soy ismine sahip biri, soylu ve varlıklı bir aileden geliyor olmalıdır.

Mysia'nın kuzeyinde küçük bir kent olan Hadrianoi'da MS 117/118 yılında dünyaya gelen Publius Aelius Aristides Theodoros varlıklı bir ailenin üyesidir⁹². Aile hem Hadrianoi hem de Smyrna vatandaşı olup MS 123 yılında imparator Hadrianus'tan Roma vatandaşlık hakkını elde etmiştir. Babası filozof Eudaimon memleketi Hadrianoi'da önemli bir görev olan Zeus'in *hiereus*lığını yapmıştır⁹³. Eudaimon zengin bir toprak sahibi ve bir filozof olarak oğlu Aristides'in zamanının en iyi eğitimini almasını sağlamıştır. Gençliğinde dilbilgisi uzmanı (gramerci) Aleksandros ve sofist Polemon'la Smyrna'da, Aristokles'le Pergamon'da ve Herodes Attikos'la Atina'da retorik çalışmıştır⁹⁴. Pergamon'da Platoncu Gaios ve Atina'da Lukianos'tan felsefe eğitimi almıştır. Tüm bu kişiler dönemlerinin en başarılı ve ünlü sofistleridir. Ayrıca MS 141 yılında eğitim için Mısır'a gitmiş ve bu süre içerisinde kamusal söylevleri pratik yapma fırsatı bulmuştur. Kos, Knidos, Rhodos ve Aleksandria'da da söylevler vermiştir. MS 142 yılında Smyrna'ya geri dönmüştür. İlerleyen yıllarda Hellas'ı ve Roma'yı ziyaret etmiştir. Bütün bu yolculuklar ve aldığı eğitimler ailesinin ekonomik durumunun ne kadar iyi olduğunu göstermektedir⁹⁵. Philostratos, Aristides'in depremle yerle bir olan Smyrna'yı yeniden kurduğunu söylemektedir. İmparator Marcus Aurelius, MS 176'da kente geldiğinde, o kadar etkili bir konuşma yapmış ki imparator gözyaşlarına hâkim olamamıştır. Aristides bu etkileyici konuşması sayesinde, MS 177'de depremle yerli bir olan Smyrna için imparatora sadece

⁸⁸ Strab. XIV. 2. 24-40: Ayrıca bk. Buraselis 2000, 132-123.

⁸⁹ Strab. XIII. 4. 15: Ὑβρέας ὁ καθ' ἡμᾶς γενόμενος μέγιστος ῥήτωρ: *Hybreas, benim zamanımın en iyi retorudur.*

⁹⁰ Janiszewski, Stebnicka – Szabat 2015, 177.

⁹¹ *I. Mylasa* 253; Bérard 1891, 540-543; Robert 1940, 330.

⁹² *CIG* III. 4679; *OGIS* 709; *IGR* IV. 1070; *I. Smyrna* II. 901; Puech 2002, 140 no. 44.

⁹³ *Suda* α 3902 s.v. <Ἀριστείδης=Aristides>.

⁹⁴ Philostr. *VS* 581. 9. Polemon için bk. Philostr. *VS* 530-545; *Suda* π 1889 s.v. <Πολέμων=Polemon>; Cass. Dio 49.25, 59.12; *PIR*² A 862; Puech 2002, 396-406 no. 209-211; Thonemann 2004, 144-150; Kaçar 2013, 52-58; 2014, 195-205; Akgün-Kaya 2016, 232-245. Herodes Attikos için bk. Philostr. *VS* 546-566; *PIR*² C 802; Avotins 1975; Papalas 1981, 171-188; Ameling 1983; Tobin 1997; Özlem-Aytaçlar 2006; Jansen 2006; Pomeroy 2007; Ertekin 2009, 77-84; Akgün-Kaya 2016, 245. Aristokles için bk. Philostr. *VS* 567-568; Avotins 1978, 181-191; Puech 2002, 145-148 no. 45-46; Jones 2008.

⁹⁵ Behr 1968, 1-21.

bir mektup yazarak yardım istediğinde, bu isteği karşılıksız kalmamıştır⁹⁶. Philostratos, Aristides'in kente bu yardımından dolayı Smyrna'ya verilmiş bir hediye olduğunu dile getirmektedir. II. Sofistik Dönem'de sofist ve retorlar söylev konusundaki yetenekleri sayesinde etkili konuşmalar yaparak kentleri için birçok yardım almayı başarmışlardır. Dönemin en önemli figürlerinden biri olan Polemon, mesleğindeki başarısı sayesinde imparator Hadrianus'un ilgisini Ephesos'tan Smyrna'ya çekmeyi başarmış ve kent için maddi ve manevi yardımlar elde etmiştir. İmparator'dan kent için 10 milyon *drakhme* almayı başarmakla birlikte bir *gymnasion* ve çok uzaklardan görülebilecek kadar büyük bir tapınak inşa ettirmiştir⁹⁷. Ayrıca Smyrna'dan ele geçen bir yazıt aracılığıyla imparator Hadrianus'tan ikinci *neokoros*'luk, bir atölye, theologlar, *hymnodos*'lar, 1.500.000 *denarii*, 72'si Synnada mermerinden, 20'si Numidia mermerinden, 6'sı *somaki* taşından olmak üzere *gymnasion* için sütunlar elde etmiş olduğu bilinmektedir⁹⁸. Aelius Aristides, Polemon'un öğrencilerinden biri olarak hitabet sanatındaki başarısını öğretmeninden edinmiş olmalıdır. Herodes Attikos gibi < önemli sofistlerinin öğretmeni olan ve Philostratos tarafından en seçkin Hellen olarak anılan Klazomenalı Skopelianos ise birçok kez imparatorlara elçi olarak gönderilmiştir. İmparator Domitianus halkın ayaklanmasından korktuğu için üzüm bağlarının sökülmesini emrettiğinde, sadece Smyrna'yı değil, tüm Asia Eyaleti'ni temsil etmesi için elçi olarak seçilmiş ve elçi olarak elde ettiği başarıdan sonra Domitianus tarafından onurlandırılmıştır. Aynı zamanda asil bir soydan gelen Skopelianos ataları gibi Asia Birliği'nin *arkhiereus*'liğini de yapmıştır⁹⁹.

Aristides, çocukluğundan itibaren sağlık sorunları yaşadığı için sık sık Pergamon Asklepios'unu ziyaret etmiştir¹⁰⁰. Bu ziyaretleri sırasında Pergamon'da, avukat Salvius Iulianus, *praetor* Sedatius Theophilus, *consul* Cuspius Rufinus, *euergetes* Epidauros ve retor Pardalas gibi üst sınıf Hellen ve Romalı kişilerle tanışmıştır¹⁰¹. Aristides, MS 147'de Asia'nın *arkhiereus*'i seçildiğinde¹⁰²; MS 153 yılında vergi toplayıcısı (έκλογεύς) olarak aday gösterildiğinde¹⁰³; MS 138'de *consul* ve MS 151/152'de Asia *proconsul*'u olan Ankyralı Iulius Severus¹⁰⁴ tarafından Hadrianoi'a *eirenarkhos* olarak atandığında, sofist ve retora kamusal görevlerden muafiyet hakkı tanıyan kararnameyi göstererek kamusal görevlerden muaf tutulmasını talep ettiği zaman, bu üst sınıf kişilerin yardımına başvurmuş ve nüfuz sahibi kişilerin aracılık etmesiyle bütün *leiturgia*'lardan muafiyet hakkı elde etmiştir¹⁰⁵. Bu olaya aracı olan kişilerden biri de retor Pardalas'tır. Pardalas, çocukluk arkadaşı Asia *proconsul*'u Iulius Severus'a Aristides ilgili bir mektup yazmıştır¹⁰⁶. Tiberius Claudius Pardalas, Aizonai'dan ele geçen yazıtlarda *agonothetes*, *strategos*, Zeus'in *hiereus*'i ve Asia Eyaleti'nin Pergamon'daki tapınakların *arkhiereus*'i¹⁰⁷; MS 138-161 yılları arasına tarihlenen Pergamon Asklepieion'dan ele geçen bir

⁹⁶ Ael. Ar. *Orat.* 18; 19; 20; Philostr. *VS* 582. 10, 583.11; Cass. Dio 72. 32. 3. Ayrıca bk. Gasco 1989, 471-478; Kaçar 2007, 147; Yakut 2015, 489-506.

⁹⁷ Philostr. *VS* 531.

⁹⁸ PIR2 A 862; CIG 3148; IGR IV 1431; I.Smyrna II, 1, no. 697; Puech 2002, 396-397, str. 33-42.

⁹⁹ Philostr. *VS* 531515, 520-522.

¹⁰⁰ Ael. Ar. *Orat.* 23; 24; 25; Philostr. *VS* 582. Behr 1968; Kaçar 2008, 73-76.

¹⁰¹ Behr 1986, 2.

¹⁰² Ael. Ar. *Orat.* 26. 545-346. Ayrıca bk. Behr 1986, 338-339.

¹⁰³ Ael. Ar. *Orat.* 26. 343. 33. Ayrıca bk. Behr 1986, 337.

¹⁰⁴ Iulius Severus için bk. Mitchell – French 2012, 227-237 no. 72-79.

¹⁰⁵ Ael. Ar. *Orat.* 26. 336-346. Ayrıca bk. Behr 1986, 330-337.

¹⁰⁶ Ael. Ar. *Orat.* 26. 327. 23; 26. 324. 4. Ayrıca bk. Janiszewski, Stebnicka – Szabat 2015, 279.

¹⁰⁷ PIR² C 951; MAMA IX. 18-20; Puech 2002, 372-373, no. 192-195.

yazıtta tapınak görevlisi (περιθύτης) olarak anılmaktadır¹⁰⁸. Döneminin önemli bir retoru olarak Pardalas'ın kent ve eyalet düzeyindeki görevleri üstlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Vespasianus, Domitianus, Traianus, Hadrianus ve Antoninus Pius Dönemi'nde eğitimle ilgilenen sınıfla (sofist-retor-filozof) doktorlara kamusal görevlerden muafiyet hakkı (ἀτέλεια) verilmiştir¹⁰⁹. Ancak kentler bu konuda bonkör davranmış olacak ki Antoninus Pius kentlerin büyüklüğüne göre kaç kişiye muafiyet-ayrıcalık verileceğine sınırlama getirmiştir. Kentlerin büyüklüğüne ve küçüklüğüne göre ayrıcalık verilecek σοφισταί ῥήτορες sayısı 3 ile 5 arasında değişmektedir¹¹⁰. Smyrna'dan ele geçen ve MS 201-202 yıllarına tarihlenen bir yazıt, sofist Claudius Rufinus'un da bu haktan yararlandığını göstermektedir¹¹¹. İmparator Septimius Severus ve Caracalla'nın Smyrnalılara yazdığı bu mektupta, sahip olduğu eğitim ve yaşamını retoriğe adanmasıyla sofist olduğunu kanıtlamış olan Claudius Rufinus'un, ataların tanrısal buyrukları uyarınca sofistler için geçerli olan, kamusal işlerden muafiyet hakkını (τοις σοφισταῖς κατὰ τὰς θείας τῶν προγόνων ἡμῶν διατάξεις ἀτέλειαν τῶν λειτουργιῶν) elde etmiş olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu imtiyaza rağmen, Claudius Rufinus baba kentine duyduğu sevgiden dolayı hiçbir zorunluluğu olmamasına rağmen, ısrarları kırmayarak gönüllü bir şekilde *strategos*'luk görevini kabul etmiştir. Sofist ve retorlar bu haktan faydalanabilmek için gerçekten sofist ve retor olduklarını kanıtlamaları gerekmektedir. Favorinos (MS 80-150) *arkhiereus* olarak atandığı zaman yasalar uyarınca bir filozof olarak kamusal görevlerden muaf tutulmayı istemiştir; fakat imparator onun filozof olmadığını düşününce Favorinus kötü bir durumla karşılaşmak için rüyasında öğretmeni Dion'u gördüğünü ve kendine şu şekilde seslendiğini söylemiştir: “Biz yalnızca kendimiz için değil, aynı zamanda doğduğumuz yer için dünyaya geldik ve bundan dolayı, Ey İmparator! Öğretmenime itaat ediyorum ve bu kamu görevini üstleniyorum.”¹¹². Bu olay imparator tarafından sofistler gibi filozoflara da kamu görevlerinden muaf olma hakkı verildiğini göstermektedir.

Ailesi Bithynia kökenli olan Prusa'nın yurttaşı¹¹³ retor Lucius Egnatius Victor Lollianus MS III. yüzyılın önemli figürlerinden birisidir¹¹⁴. MS ca. 185 yılında Roma'da oldukça güçlü olan bir ailede doğmuştur. Aile üyeleri imparatorluk bünyesinde önemli görevleri yerine getirmiş kişilerden oluşmaktadır. Büyükbabası Romalı filozof Aulus Egnatius Priscillianus'tur¹¹⁵. Babası L. Egnatius Victor MS 207-209 yılları arasında Pannonia'nın *legatus Augusti pro praetore*'liğini yapmıştır. Ayrıca MS 207 yılından önce *consul suffectus* olarak atanmıştır¹¹⁶. Lollianus'un anne tarafından da soyu *senator*'lere dayanmaktadır. Annesi, MS 186-188 yılları arasında *consul suffectus*'luk yapan *senator* Quin-

¹⁰⁸ *I. Pergamon* III 140; Puech 2002, 374, no. 196.

¹⁰⁹ *FIRA* I 73, 77; *Dig.* 27.1. 6. 2-8, 50.13.1, 50. 4. 18. 30; Philostr. *VS*.490; *I. Ephesos* VII 2, 4101. Ayrıca bk. McCrum – Woodhead 1961, 135-136; Bowerscok 1969, 30-41; Knibbe 1981, 1-10; Bringmann 1983, 47-46; Sherk 1988, 127-128; Hahn 1989, 100-108; Millar 1992, 491-506; Brunt 1994, 25; Sidebottom 2009, 97.

¹¹⁰ *Dig.* 27.1.6.2 “... ὁ ἀριθμὸς ῥητόρων ἐν ἐκάστη πόλει τῶν τὴν ἀλειουργησίαν ἐχόντων ...; ... αἱ μὲν ἐλάττους πόλεις δύνανται πέντε ἰατροὺς ἀτελεῖς ἔχειν καὶ τρεῖς σοφιστὰς καὶ ...; ... αἱ δὲ μέγιστα πόλεις δέκα ἰατροὺς καὶ ῥήτορας πέντε καὶ.”

¹¹¹ *CIG* 3178; *IGR* IV 1402; *I. Smyrna* II 1, 602; Puech 2002, 438, no. 234; Özlem-Aytaçlar 2006, 118, no. 76.

¹¹² Philostr. *VS* 490.

¹¹³ L. Egnatius Victor Lollianos'un Bithynia veya Numidia kökenli olduğu ileri sürülmektedir. Krş. Rémy 1989, 115-118; Dietz 1980, 356; Leunissen 1989, 358; 360; Körner 2002, 338; Mennen 2011, 103.

¹¹⁴ Settipani 2000, 395-400; Puech 2002, 330-336 no. 151-165.

¹¹⁵ Settipani 2000, 399.

¹¹⁶ *PIR*² E 35; Mennen 2011, 72.

tus Hedijs Rufus Lollianus Gentianus'un¹¹⁷ kızıdır. Quintus Hedijs Rufus Lollianus Gentianus'un kızı ile L. Egnatius Victor'un evliliğinden üç çocuk dünyaya gelmiştir. Retor Lollianus'un kardeşi Egnatius Victor Marinianus MS 230 yılından önce Arabia'nın *legatus Augusti pro praetore*'liğini yapmıştır. MS 230 yılında *consul suffectus* seçilmiştir. MS ca. 230 yılında Moesia Superior'in *legatus Augusti pro praetore*'si olmuştur. MS 268 yılında *consul ordinarius* olmuştur¹¹⁸. Kız kardeşi Egnatia Mariniana geleceğin imparatoru Publius Licinius Valerianus'la (MS 253-260) evlenmiş ve imparator Publius Licinius Egnatius Gallienus'u (MS 260-268) dünyaya getirmiştir. Kız kardeşi aracılığıyla Roma imparatorlarıyla akrabalık bağı kurmuştur. Bu bağ ailenin güçlenmesini sağlamış ve Egnatius Victor Lollianus bir retor olarak imparatorluk bünyesinde önemli pek çok görevi üstlenmiştir. MS 213'te *sodales Antoniniani* kuruluna kabul edilmiştir¹¹⁹. Elegabalus Dönemi'nde MS 218'de Galatia Eyaleti'nde *legatus Augusti pro praetore* olarak görev yapmıştır¹²⁰. Koroneia'dan ele geçen ve MS 200-250 yılları arasına tarihlenen yazıttan, Akhaia'ya *corrector* (ἐπανορθωτής) olarak gönderildiği öğrenilmektedir¹²¹. Mennen bu görevi MS 230 yılında yerine getirmiş olduğunu düşünmektedir¹²². Bu görevden sonra *consul suffectus* olmuş olmalıdır. Prusa ad Olympum'dan ele geçen yazıtta Bithynia – Pontus Eyaleti'nin *legatus Augusti pro praetore*'si olarak onurlandırılmaktadır¹²³. Bu görevi Severus Alexander Dönemi'nde gerçekleştirmiş olmalıdır. Ayrıca aynı yazıtta vatanın kurucusu (τὸν οἰκιστὴν τῆς πατρίδος) olarak anılmaktadır. İmparator Gordianus Dönemi'nde, MS 242-245 yılları arasında üç kez üst üste Asia *proconsul*'ü olarak görevlendirilmiştir¹²⁴. Smyrna'dan ele geçen yazıtlarda da Asia valiliği görevini defalarca, dürüst ve adil bir şekilde yerine getirdiği vurgulanmaktadır¹²⁵. Smyrna'dan ele geçen ve MS 245-248 yılları arasına tarihlenen bir yazıttan Smyrna'daki Birinci *Koinon Asia* yarışmasının *agonothetes*'i olduğu öğrenilmektedir¹²⁶. Lollianus eyalet düzeyindeki bu yarışmanın düzenlenmesiyle ilgilenmiştir. Smyrna'dan ele geçen başka bir yazıttan senator torunu ve *asiarkhes* Quintilius Eumenes ile birlikte Asia Birlik Oyunları'nda *agonothetes*'lik yapmış olduğu bilinmektedir¹²⁷. Roma'dan ele geçen bir yazıtta, bu görevden sonra MS 254'te *praefectus urbis* görevini üstlenmiş olduğu öğrenilmektedir¹²⁸. Lollianus siyasi görevleri dışında, mahkemelerde avukatlık yapmıştır. Adalet işleriyle uğraşmış ve davalarda imparatorun temsilcisi olarak yer almıştır. Goharia'da Zeus Hysistos'un tapınağında bulunan MS 216/217 yılına tarihlenen yazıtta,

¹¹⁷ Mennen 2011, 106-108.

¹¹⁸ *PIR*² E 25; 37; Mennen 2011, 102-103.

¹¹⁹ *Sodales Antoniniani*: İmparator kültürü rahibi. Ayrıntılı bilgi için bk. Rüpke 2007, 227; 250-251; Várhelyi 2010, 70. Lollianus için bk. Rémy 1989, 116; *CIL* VI. 2001; Körner 2002, 195.

¹²⁰ *CIL* III. 60581; Bosch 1967, 333-334 no. 273. Ayrıca bk. French 1981, 170-171.

¹²¹ *SEG* XLI. 456; XXXVI. 427; Puech 2002, 335 no. 157.

¹²² Mennen 2011, 101. Krş. *PIR*² E 29; *PIR*² E 36.

¹²³ *I. Prusa ad Olympum* 12; Puech 2002, 334 no. 154. Ayrıca bk. Pflaum 1966, 67; Rémy 1989, 116; Körner 2002, 195.

¹²⁴ Christol, Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 353; Herrmann – Malay 2003, 1 no. 2; Özlem-Aytaçlar 2006, 123 no. 84. Ayrıca bk. *CIL* VI. 1405; *CIL* III. 12270; Harris 1980, 896; Rémy 1989, 116; Körner 2002, 195.

¹²⁵ *PIR*² E 29; 36; *SEG* IV. 425; XXXII. 1158; *I. Miletos* I. 7; 268; Puech 2002, 330-336 no. 151-165; Christol, Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 343-359; Herrmann – Malay 2003, 1 no. 1.

¹²⁶ *I. Smyrna* II. 1 635; *SEG* II. 652; Puech 2002, 332 no. 152; Christol, Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 349; Özlem-Aytaçlar 2006, 122 no. 81.

¹²⁷ Christol, Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 343-359; Herrmann – Malay 2003, 1 no. 1; Özlem-Aytaçlar 2006, 142 no. 85.

¹²⁸ *CIL* 1405.

Egnatius Victor Lollianus¹²⁹, Gaius Sallius Aristainetos ile Caracalla'nın önünde gerçekleşen bir duruşmada avukatlık yapmıştır¹³⁰. Böyle önemli bir davada imparatorun huzurunda yer almak, Lollianus'un hitabet konusundaki yeteneğini ve bir retor olarak başarısını göstermektedir. Yazıtlarda retorların ilk ve önde geleni (πρῶτον τῶν ῥητόρων) olarak anılması mesleğindeki başarısını ve yetkinliğini kanıtlamaktadır¹³¹.

Philostratos'tan öğrenilen başka bir sofist de Perinthoslu Rufus'tur. Philostratos, Rufus'un soyunun pek çok consul üretmiş olduğunu ve kendisinin Atina'daki *Panhellenik* festivallere başkanlık ettiğini aktarmaktadır¹³². Oliver, Rufus'un Panhellenia'da bu görevi büyük bir farklılıkla yerine getirdiğini ve çok zengin bir kişi olarak *consul*'lerle akrabalık bağı olduğunu belirtmektedir¹³³. Sofist ve retorların zengin ve elit ailelerden geldiğini gösteren örnekleri çoğaltmak mümkündür¹³⁴. Amastiris'ten ele geçen bir yazıtta Byzantionlu sofist ve retor Caius Sallius Aristainetos'un *consul* sınıfından geldiği¹³⁵; Sebaste'den (Selçukler) ele geçen bir yazıtta retor Quintus Memmius Kharidemos Teuthras'ın Asia'nın *arkhiereus*'lerinin torunu olduğu¹³⁶; Perge'den ele geçen ve MS III. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta, sofist Eragatianus Menodoros'un, eyaletin önde geleni olup *consul* soyundan geldiği¹³⁷ yer almaktadır. Smyrna'dan ele geçen bir yazıtta retor Pomponius Cornelius Lollianus Hedianus'un, *consul* soyundan olup *asiarkhes*'lik yaptığı¹³⁸; retor Marcus Antonius Meleagros'un kraların soyundan geldiği, *arkhiereus*'liği ve *gymnasiarkhos*'luğu zamanında kent için büyük miktarlarda para harcamasından ve sözlerinin mükemmelliğinden dolayı *demos* tarafından onurlandırıldığı¹³⁹ öğrenilmektedir. Philostratos, Laodikeialı sofist Polemon'un kralların soyundan geldiğini¹⁴⁰ ve pek çok sofistin aile kökenleri, kamusal görevleri hakkında değerli bilgiler aktarmaktadır.

Sonuç olarak, MS I-III. yüzyıllar arasında Anadolu kökenli sofist ve retorlarla ilgili epigrafik belgeler ve antik kaynaklar derlendiğinde, çok az kişi dışında bu kişilerin, toplumun en seçkin ve zengin ailelerinin üyeleri olup soylu bir kökene sahip oldukları görülmektedir. Aileleri sayesinde zamanının en iyi eğitimini alan bu kişiler buldukları elit tabaka içinden sıyrılıp gerek kendi kentlerinde gerekse vatandaşı oldukları kentlerde pek çok kamusal görev üstlenmişlerdir. Güçlü hitabet yetenekleri ve ikna kabiliyetleri ile mahkemelerde ve elçiliklerde üstün başarı sergilemişlerdir. Söz sanatlarında ve doğaçlama konuşma yapma konusunda ustalıkları ile büyük halk kitlelerini etkileyen-

¹²⁹ Puech 2002, 332; 132 no. 35. Yazıtta 5. satırın sonunda *Egnatio Iuliano* ifadesi yer almaktadır. Büyük ihtimalle deşifreyon hatasıdır. El yazısı okunaklı olmadığı için Lollianus, Iulianus olarak deşifre edilmiş olmalıdır. Davada Goharialı olan kişi Lucius Egnatius Victor Lollianus tarafından, diğer kişi ise Aristainetos tarafından savunulmuştur.

¹³⁰ *SEG XVII*. 759; Puech 2002, 132 no. 35.

¹³¹ *SEG II*. 652; Puech 2002, 332 no. 152; Herrmann – Malay 2003, 1-2 no. 1-2; Christol, Drew-Bear – Taşlıalan 2003, 343-359.

¹³² Philostr. *VS* 597. 11. Ayrıca bk. Follet 1976, 130; Ameling 1985, 27-33.

¹³³ Oliver 1970, 103 no. 13-14; 130.

¹³⁴ Philostr. *VS*. Ayrıca bk. Puech 2002; Özlem-Aytaçlar 2006; Janiszewski, Stebnicka – Szabat 2015.

¹³⁵ Philostr. *VS* 591. Ayrıca bk. Marek 1993, 163 no. 17; Puech 2002, 136 no. 38.

¹³⁶ Ramsey 1895, 603 no. 477; Puech 2002, 175 no. 65.

¹³⁷ Şahin 2004, 37-38 no. 316; Puech 2002, 349.

¹³⁸ *CIG* 3191; *OGIS* 514; *IGR IV* 1424; *PIR²* P 711; *I. Smyrna* 638; Puech 2002, 336, no. 166; Özlem-Aytaçlar 2006, 124, no. 85.

¹³⁹ Cousin – Diehl 1886, 307, no. 2; Robert 1969, 308, dn. 8; Özlem-Aytaçlar 2006, 160, no. 165.

¹⁴⁰ Philostr. *VS* 530-545. Sofist Polemon, aile bağları, kamusal görevleri ve mesleği açısından başka bir çalışmada ele alınmıştır. Bk. Akgün-Kaya 2016.

bilmişlerdir. Bu yetenekleri ve özellikleri sayesinde bazı sofist ve retorlar oldukça ün kazanmıştır. Ünleri kentleri hatta eyaletleri aşip imparatorlara kadar ulaşan sofist ve retorlar hem kendileri hem de kentleri için birçok ayrıcalık ve maddi yardımlar elde edebilmişlerdir. İmparatorun dikkatini çeken sofist ve retorlar imparatorluk düzeyinde memuriyetler üstlenmiş, hatta bazıları geleceğin imparatoru olacak kişilerin eğitiminden sorumlu olmuşlardır. Hem zengin ve ünlü hem de imparatorlarla yakın ilişkiler kurmuş olmaları, imparatorluk, eyalet ve kent düzeyinde pek çok memuriyeti ve sorumluluğu üstlenmelerine yol açmıştır. Sofist ve retorlar üstlenmiş oldukları bu sorumluluk ve yükümlülükleri ait oldukları toplumsal sınıf içinde oldukça başarılı bir şekilde yerine getirip kentler tarafından kendilerine biçilen patron rolünü sınıflarına yakışacak şekilde büyük bir farkla icra etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Ael. Ar. *Orat.* (= Aelius Aristeides, *Orationes*)
Kullanılan Metin: *Aristides*. Ed. W. Dindorf. Leipzig 1829.
- Cass. Dio (= Cassius Dion, *Historiae Romanae*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Historiae Romanae*. Ed. U. P. Boissevain. Berlin 1895.
Dio's Roman History, vol. V. Trans. E. Cary – H. B. Foster. Londra 1955 (Loeb Classical Library).
- Dig.* (= Digesta Iustiniani Augusti, *Corpus Iuris Civilis*.)
Kullanılan Metin: *Corpus Iuris Civilis*. Ed. I. L. G. Beck. Leipzig 1928.
- Philostr. *VS* (= Philostratos, *Vitae Sophistarum*/βίοι σοφιστῶν)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Vitae Sophistarum*. Ed. C. L. Kayser. Leipzig 1871.
Philostratus and Eunapius, Lives of the Sophists. Trans. C. Wright. Cambridge 1961.
- Phot. *Bib* (= Photios, *Bibliotheca*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Photius, *Bibliothèque*. Ed. R. Henry, vols. 8, Paris 1977.
Photius, *The Bibliotheca: A Selection*. Trans. N. G. Wilson. London 2002.
- Strab. (= Strabon, *Geographica*/Γεωγραφικά)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Strabonis Geographica*. Ed. A. Meineke. Leipzig 1877.
The Geography of Strabo, vols. I-VIII. Trans. H. L. Jones. London - New York 1917-1932 (The Loeb Classical Library).
Strabon, *Coğrafya*. Çev. A. Pekman. İstanbul 2000.
- Suda (= Suda/Suidas *Lexicon*/Λεξικόν)
Kullanılan Metin: *Suidae Lexicon*. Ed. A. Adler. Leipzig 1928-1935.

Modern Literatür

- Agora XV* *The Athenian Agora*, vol. XV. Eds. B. D. Meritt – J. Traill. Princeton 1974.
- Akgün 2013 E. Akgün, "II. Sofistik Dönem: Yunan Kültürünün Yeniden Uyanışı". *Akron 7: Eskiçağ Yazıları V* (2015) 49-73.
- Akgün-Kaya 2015 E. Akgün-Kaya, "Sofist ve Biyografi Yazarı Philostratos". *Akron 9: Eskiçağ Yazıları VII* (2015) 251-270.
- Akgün-Kaya 2016 E. Akgün-Kaya, "Roma İmparatorluk Dönemi'nde Doğu Kökenli Sofistler: Marcus Antonius Polemon ve L. Vibullius Hipparkhos Tiberius Claudius Attikos Herodes". *Akron 12: Eskiçağ Yazıları 9* (2016) 231-265.
- Alföldy – Engelmann 1979 G. Alföldy – H. Engelmann, "Iunius Maximus und die Victoria Parthica". *ZPE 35* (1979) 195-213.
- Ameling 1983 W. Ameling, *Herodes Atticus, I Biographie, II Inschriftenkatalog*. Hildesheim, Zürich - New York 1983.
- Ameling 1985 W. Ameling, "Der Sophist Rufus". *EA 6* (1985) 27-33.

- Anderson 1986 G. Anderson, *Philostratus. Biography and Belles-Letters in the Third Century A.D.* London 1989.
- Anderson 1993 G. Anderson, *The Second Sophistic, A Cultural Phenomenon in the Roman Empire.* Londra 1993
- Arjava 1991 A. Arjava, "Zum Gebrauch der griechischen Rangprädikate des Senatorenstandes in den Papyri und Inschriften". *Tyche* 6 (1991) 16-35.
- Avotins 1975 I. Avotins, "On the Dating of the Exedra of Herodes Atticus at Olympia". *Phoenix* 29 (1975) 244-249.
- Avotins 1978 I. Avotins, "The Sophist Aristocles and the Grammarian Phrynichus". *La Parola Del Passato* 33 (1978) 181-191.
- Behr 1968 C. A. Behr, *Aelius Aristides and the Sacred Tales.* Amsterdam 1968.
- Behr 1986 C. A. Behr, *P. Aelius Aristides, The Complete Works, Vol. I. Orations I-XVI, with an Appendix Containing the Fragments and Inscriptions.* Leiden 1986.
- Bérard 1891 V. Bérard, "Inscriptions d'Asie Mineure. Carie, Lycie, Pisidie, Pamphylie, Phrygie". *BCH* 15 (1891) 538-562.
- Borg 2004 B. E. Borg, *Paideia: The World of the Second Sophistic.* Berlin 2004.
- Bosch 1967 E. Bosch, *Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum.* Ankara 1967.
- Bowersock 1969 G. W. Bowersock, *Greek Sophists in the Roman Empire.* Oxford 1969.
- Bowersock 2002 G. W. Bowersock, "Philosophy in the Second Sophistic". Eds. G. Clark – T. Rajak, *Philosophy and Power in the Graeco-Roman World.* Oxford (2002) 157-173.
- Bowie – Elsner 2009 E. Bowie – J. Elsner, *Philostratus.* Oxford 2009.
- Bowie 1970 E. L. Bowie, "Greeks and Their Past in the Second Sophistic". *Past and Present* 46 (1970) 3-41.
- Bowie 1973 E. L. Bowie, "The *Vedii Antonini* and the Temple of Hadrian at Ephesus". Ed. Ekrem Akurgal, *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, vol. II. Ankara (1978) 867-874.
- Bowie 1982 E. Bowie, "The Importance of Sophists". Eds. J. J. Winkler – G. Williams, *Later Greek Literature.* Cambridge (1982) 29-60.
- Bowie 2002 E. Bowie, "Plutarch and Literary Activity in Achaea". Eds. P. A. Stadter – L. V. der Stockt, *Sage and Emperor: Plutarch, Greek Intellectuals, and Roman Power in the Time of Trajan (98–117 A.D.).* Leuven (2002) 41-56.
- Bringmann 1983 K. Bringmann, "Edikt der Triumvirn oder Senatsbeschluss? Zu einem Neufund aus Ephesos". *EA* 2 (1983) 47-76.
- Brunt 1994 P. A. Brunt, "The Bubble of the Second Sophistic". *BICS* 39 (1994) 25-54.
- Buraselis 2000 K. Buraselis, *Kos Between Hellenism and Rome: Studies on the Political, Institutional and Social History of Kos from ca. The Middle Second Century B. C. Until Late Antiquity.* Philadelphia 2000.
- Campanile 1994 M. D. Campanile, *Sacerdoti del koinon d'Asia. (I sec. a.C-III. sec. d.C) Contributo allo studio della romanizzazione delle élites provinciali nell' Ori-*

- ente Greco*. Pisa 1994.
- Chaniotis 2003 A. Chaniotis, "The Perception of Imperial Power in Aphrodisias: The Epigraphic Evidence". Eds. L. de Blois, P. Erdkamp, O. Hekster, G. de Kleijn – S. Mols, *The Representation and Perception of Roman Imperial Power: Proceedings of the Third Workshop of the International Network Impact of Empire (Roman Empire, c. 200 B.C.-A.D. 476)*, Rome, March 20-23, 2002. Amsterdam (2003) 250-260.
- Christol, Drew-Bear – Taşlıalan 2003 M. Christol, T. Drew-Bear – M. Taşlıalan, "Lucius Egnatius Victor Lollianus, Proconsul d'Asie". *Anatolia Antiqua* XI (2003) 343-59.
- CIG *Corpus Inscriptionum Graecarum*. Berlin 1828-1877.
- CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*. Berlin 1862-.
- Clinton 1853 H. F. Clinton, *An Epitome of the Civil and Literary Chronology of Rome and Constantinople: From the Death of Augustus to the Death of Heraclius*. Oxford 1853.
- Collignon 1878 M. Collignon, "Inscriptions de Cibyra". *BCH* 2 (1878) 593-614.
- Cormack 1964 J. M. R. Cormack, "Inscriptions from Aphrodisias". *ABSA* 59 (1964) 16-29.
- Cousin - Diehl 1886 G. Cousin – C. Diehl, "Inscriptions d'Alabanda en Carie". *BCH* 10 (1886) 299-314.
- Dietz 1980 K. H. Dietz, *Senatus Contra Principem. Untersuchungen zur Senatorischen Opposition gegen Kaiser Maximinus Thrax*. Munich 1980.
- Engelmann 2000 H. Engelmann, "Asiarchs". *ZPE* 132 (2000) 173-175.
- Ertekin 2009 E. Ertekin, "Atinalı Sofist Herodes Atticus'un Asia Eyaleti Corrector'luğu". *Arkeoloji ve Sanat* 132 (2009) 77-84.
- Eshleman 2008 K. Eshleman, "Defining the Circle of Sophists: Philostratus and the Construction of the Second Sophistic". *Classical Philology* 103 (2008) 395-413.
- Eshleman 2012 K. Eshleman, *The Social World of Intellectuals in the Roman Empire: Sophists, Philosophers, and Christians*. Cambridge 2012.
- Fernoux 2004 Henri-Louis Fernoux, *Notables et élites des cités de Bithynie aux époques Hellénistique et Romaine*. Lyon 2004.
- FIRA *Fontes Iuris Romani Anteiustiniani*.
- Fisher 2014 J. Fischer, "Redner, Sophisten und Philosophen im römischen Ephesos". Eds. J. Fischer – E. Trinkl, *Der Beitrag Kleinasiens zur Kultur und Geistesgeschichte der Griechisch – Römischen Antike. Akten des Internationalen Kolloquiums, Wien 3-5. November 2010*. Wien (2014) 125-151.
- Follet 1976 S. Follet, *Athènes au I^e et au IIIe siècle: études Chronologiques et Prosopographiques*. Paris 1976.
- Fowler 2010 R. Fowler, "The Second Sophistic". Ed. L. P. Gerson, *The Cambridge History of Philosophy in Late Antiquity*. Cambridge (2010) 100-115.
- French 1981 D. H. French, "Milestones of Pontus, Galatia, Phrygia and Lycia". *ZPE* 43 (1981) 149-174.
- Friesen 1999a St. J. Friesen, "Highpriests of Asia and Asiarchs: Farewell to the Iden-

- tification Theory". Eds. P. Sscherrer, H. Tauerrer – H. Thür, *Steine und Wege. Festschrift für Dieter Knibbe zum 65. Geburtstag*. Wien (1999) 303-307.
- Friesen 1999b St. J. Friesen, "Asiarchs". *ZPE* 126 (1999) 275-290.
- Gasco 1989 F. Gasco, "The Meeting between Aelius Aristides and Marcus Aurelius in Smyrna". *AJPh* 110/3-1 (1989) 471-478.
- Geagan 1967 D. J. Geagan, "The Athenian Constitution after Sulla". *Hesperia: Supplements* XII (1967) 1-242.
- Geissen 1986 A Geissen, "Zu Beamtennamen auf Münzen von Hypaipa". *EA* 7 (1986) 113-123.
- Goldhill 2001 S. Goldhill, *Being Greek under Rome, Cultural Identity, the Second Sophistic and the Development of Empire*. Cambridge 2001.
- Goldhill 2009 S. Goldhill, "Rhetoric and the Second Sophistic". Ed. E. Gunderson, *The Cambridge Companion to Ancient Rhetoric*. Cambridge (2009) 228-244.
- Hahn 1989 J. Hahn, *Der Philosoph und die Gesellschaft: Selbstverständnis, öffentliches Auftreten und populäre Erwartungen in der hohen Kaiserzeit*. Stuttgart 1989.
- Halfmann 1979 H. Halfmann, *Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum: bis zum Ende des 2. Jahrhunderts n. Chr.* Göttingen 1979.
- Halfmann 1982 H. Halfmann, "Die Senatoren aus den Kleinasiatichen Provinzen des Römischen Reiches vom 1. bis 3. Jahrhundert (Asia, Pontus-Bithynia, Lycia - Pamphylia, Galatia, Cappadocia, Cilicia)". Ed. S. Panciera, *Epigraphia e Ordine Senatorio Atti del Colloquio Internazionale AIEGL. Roma*, 14-20 Maggio 1981, vol. II. Roma (1982) 603-650.
- Harris 1980 B. F. Harris, "Bithynia: Roman Sovereignty and the Survival of Hellenism". *ANRW* II/7-2 (1980) 857-902.
- Hepping 1907 H. Hepping, "Die Arbeiten zu Pergamon 1904-1905". *MDAI (A)* 32 (1907) 161-469.
- Herrmann – Malay 2003 P. Herrmann – H. Malay, "Statue Bases of the Mid-Third Century A. D. From Smyrna". *EA* 36 (2003) 1-11.
- Herz 1992 P. Herz, "Asiarchen und Archiereiai. Zum Provinzialkult der Provinz Asia". *Tyche* 7 (1992) 93-115.
- Horsley 1989 G. H. R. Horsley, *New Documents Illustrating Early Christianity, vol. 5: Linguistic Essays*. Sydney 1989.
- I. Ephesos* H. Wankel, C. Börker, R. Merkelbach, H. Engelmann – D. Knibbe, *Die Inschriften von Ephesos*. Bonn 1979-1991.
- I. Miletos* D. F. McCabe – M. A. Plunkett, *Miletos Inscriptions. Texts and List*. Princeton 1984.
- I. Mylasa* D. F. McCabe, *Mylasa Inscriptions. Texts and List*. Bonn 1987-1988.
- I. Mysia – Troas* M. Barth – J. Stauber, *Inschriften Mysia – Troas*. München 1993.
- I. Olympia* W. Dittenberger – K. Purgold, *Die Inschriften von Olympia*. Berlin 1896.
- I. Pergamon III* C. Habicht, *Die Inschriften des Asklepieions. Mit einem Beitrag von Michael*

- Wörrle. Berlin 1969.
- I. Prusa ad Olympum* T. Corsten, *Die Inschriften von Prusa ad Olympum*, 2 volumes. Bonn 1991-1993.
- I. Smyrna II* G. Petzl, *Die Inschriften von Smyrna II/1*. Bonn 1987.
- I. Tralles* D. F. McCabe, *Tralles Inscriptions. Texts and List*. Princeton 1991.
- IG* *Inscriptiones Graecae*. Berlin 1877 -.
- IGR* *Inscriptiones Graecae Ad Res Romanas Pertinentes*.
- Janiszewski, Stebnicka – Szabat 2015
P. Janiszewski, K. Stebnicka – E. Szabat, *Prosopography of Greek Rhetors and Sophists of the Roman Empire*. Oxford 2015.
- Jansen 2006
K. Jansen, *Herodes Atticus und seine Trophimoi (τρόφιμοι)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universität Münster. Münster 2006.
- Jones 1967
C. P. Jones, "A Friend of Galen". *CQ* 17 (1967) 311-312.
- Jones 1980
C. P. Jones, "Prosopographical Notes on the Second Sophistic". *GRBS* 21 (1980) 373-380.
- Jones 1990
C. P. Jones, "Heracles at Smyrna". *AJN* 2 (1990): 65-76.
- Jones 2005
C. P. Jones, "Culture in the Careers of Eastern Senator". Ed. W. Eck – M. Heil, *Senatores Populi Romani: Realität und mediale Präsentation einer Führungsschicht. Kolloquium der Prosopographia Imperii Romani vom 11–13. Juni 2004*. Stuttgart (2005) 263-270.
- Jones 2008
C. P. Jones, "The Survival of the Sophists". Eds. T. C. Brennan – H. L. Flower, *East and West: Papers in Ancient History presented to Glen W. Bowersock*. Cambridge (2008) 113-125.
- Jones 2012
C. P. Jones, "Joys and Sorrows of Multiple Citizenship: The Case of Dio Chrysostom". Eds. A. Heller – A. V. Pont, *Patrie d'origine et Patries électorales: les citoyens multiples dans le monde Grec d'époque Romaine Actes du colloque international de Tours, 6-7 Novembre 2009*. Paris (2012) 213-371.
- Kaçar 2007
T. Kaçar, "Pax Romananın Gölgesinde İkinci Sofistler Dönemi ve Bir Sofistin Kaleminden Roma İmparatorluğu". *Doğu Batı* 40 (2007) 141-153.
- Kaçar 2013
T. Kaçar, "II. Yüzyıl Roma Dünyası'nda İmparator, Entelektüel ve Kent". *Toplumsal Tarih* 240 (2013) 52-58.
- Kaçar 2014
T. Kaçar, "Kentlerden Yüce, İmparatorlara Eşit: Sofist ve Politikacı Olarak Laodikeialı Polemon". Ed. C. Şimşek, *Laodikeia Çalışmaları III. 10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları)*. İstanbul (2014) 195-205.
- Kaibel 1878
G. Kaibel, *Epigrammata Graeca ex Lapidibus Conlecta*. Berlin 1878.
- Kalinowski 2002
A. Kalinowski, "The Vedii Antonini: Aspects of Patronage and Benefaction in Second Century Ephesos". *Phoenix* LVI/1-2 (2002) 109-149.
- Kayser 1841
C. L. Kayser, *P. Hordeonius Lollianus, geschildert nach einer noch nicht herausgegebenen Athenischen Inschrift*. Heidelberg 1841.
- Kearsley 1986
R. A. Kearsley, "Asiarchs, Archiereis, and the Archiereiai of Asia". *GRBS* 27 (1986) 183-192.

- Kearsley 1988a R. A. Kearsley, "Asiarchs: Titulature and Function. Areappraisal". *Stud-Clas* 26 (1988) 57-65.
- Kearsley 1988b R. A. Kearsley, "A Leading Family of Cibyra and some Asiarchs of the First Century". *AS* 38 (1988) 42-51.
- Kearsley 1990 R. A. Kearsley, "Asiarchs, Archiereis and Archiereiai of Asia: New Evidence from Amorium in Phrygia". *EA* 16 (1990) 69-80.
- Kearsley 1996 R. A. Kearsley, "The Asiarchs of Cibyra again". *Tyche* 11 (1996) 129-155.
- Keil 1953 J. Keil, "Vertreter der zweiten Sophistik in Ephesos". *JÖAI* 40 (1953) 5-26.
- Kemezis 2014 A. M. Kemezis, *Greek Narratives of the Roman Empire under the Severans: Casius Dio, Philostratus and Herodian*. Cambridge 2014.
- Knibbe – Merkelbach 1978 D. Knibbe – R. Merkelbach, "Ephesische Bauinschriften 2: Die Inschrift des Hydreions". *ZPE* 31 (1978) 96-98.
- Knibbe 1981 D. Knibbe, "Quandocumque quis trium virorum rei publicae constituentiae...: Ein neuer Text aus Ephesos". *ZPE* 44 (1981) 1-10.
- Körner 2002 C. Körner, *Philippus Arabs: Ein Soldatenkaiser in der Tradition des Antoninisch-Severischen Prinzipats*. Berlin - New York 2002.
- Le Bas – Waddington 1870 P. Le Bas – W. H. Waddington, *Voyage Archéologique en Grèce et en Asie Mineure*. Paris 1870.
- Leunissen 1989 P. M. M. Leunissen, *Konsuln und Konsulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander (180-235 N. Chr.): Prosopographische Untersuchungen zur senatorischen Elite im Römischen Kaiserreich*. Amsterdam 1989.
- Levick 2000 B. Levick, *The Government of the Roman Empire: A Sourcebook, Second Edition*. London - New York 2000.
- Liermann 1889 O. Liermann, *Analecta Epigraphica et Agonistica, Dissertationes Philologicae Halenses*, vol. X. Halle 1889.
- MAMA *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*.
- Marek 1993 C. Marek, *Stadt, Ära und Territorium in Pontus – Bithynia und Nord-Galatia*. Tübingen 1993.
- McCrum – Woodhead 1961 M. McCrum – A. G. Woodhead, *Select Documents of the Principates of the Flavian Emperors*. Cambridge 1961.
- MDAI (A) *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts*. Berlin.
- Mellor 1975 R. Mellor, *ΘΕΑ ΡΩΜΗ: The Worship of the Goddess Roma in the Greek World*. Göttingen 1975.
- Mennen 2011 I. Mennen, *Power and Status in the Roman Empire, AD 193-284*. Leiden - Boston 2011.
- Millar 1992 F. Millar, *The Emperor in the Roman World (31 BC-AD 337)*. London 1992.
- Milner 1998 N. P. Milner, *An Epigraphical Survey in the Kibyra-Olbasa Region Conducted by A.S. Hall*. Ankara 1998.
- Mitchell – French 2012 S. Mitchell – D. French, *The Greek and Latin Inscriptions of Ankara (Ancyra)*. London 2012.

- ra), *Vol. I: From Augustus to the End of the Third Century AD*. München 2012.
- Moraux 1967 P. Moraux, "Aristoteles, der Lehrer. Alexanders von Aphrodisias". *AGPh* 49 (1967)169-182.
- Nawotka 2000 K. Nawotka, "Boularchos in Roman Asia Minor". *Epigraphica* 62 (2000) 61-85.
- OGIS *Oriens Graeci Inscriptiones Selectae*. Ed. W. Dittenberger. Leipzig 1903-1905.
- Oliver 1967 J. H. Oliver, "The Sacred Gerusia and the Emperor's Consilium". *Hesperia* 36 (1967) 329-335.
- Oliver 1970 J. H. Oliver, *Marcus Aurelius: Aspects of Civic and Cultural Policy in the East*. Princeton 1970.
- Oliver 1989 J. H. Oliver, *Greek Constitutions of Early Roman Emperors from Inscriptions and Papyri*. Philadelphia 1989.
- Özlem-Aytaçlar 2006 P. Özlem-Aytaçlar, *Yazıtlar ve Antik Kaynaklar Işığında Batı Anadolu'da Entelektüeller*. İstanbul 2006.
- Papalas 1981 A. J. Papalas, "Herodes Atticus. An Essay on Education in the Antonine Age". *History of Education Quarterly* 21 (1981) 171-188.
- Perry 1964 B. E. Perry, *Secundus the Silent Philosopher*. Oxford 1964.
- Pflaum 1960 H. G. Pflaum, *Les carrières Procuratoriennes équestres sous le Haut – Empire Romain*. Paris 1960.
- PIR *Prosopographia Imperii Romani*.
- Pomeroy 2007 S. B. Pomeroy, *The Murder of Regilla: A Case of Domestic Violence in Antiquity*. Harvard 2007.
- Puech 2002 B. Puech, *Orateurs et Sophistes Grecs Dans Les Inscriptions D'époque Impériale*. Paris 2002.
- Ramsay 1895 W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia, Being an Essay of the Local History of Phrygia from the Earliest Times to the Turkish Conquest*, vol. I. Oxford 1895.
- Raubitschek 1966 A. E. Raubitschek, "Greek Inscriptions". *Hesperia* XXXV/3 (1966) 241-251.
- REG *Revue des études Grecques*. Paris.
- Rémy 1989 B. Rémy, *Varia Anatolica II Les Carrieres Senatoriales Dans Les Provinces Romaines D'Anatolie Au Haut-Empire (31 av. J.C.–284 ap. J.C.)*. Pont – Bythinie, Galatie, Cappadoce, Lycie – Pamphylie et Cilicie. İstanbul - Paris 1989.
- Reynolds 1982 J. Reynolds, *Aphrodisias and Rome: Documents from the Excavation of the Theatre at Aphrodisias Conducted by Kenan T. Erım, Together with Some Related Texts*. London 1982.
- Robert 1940 L. Robert, *Les gladiateurs dans l'Orient Grec*. Paris 1940.
- Robert 1966 L. Robert, "Inscriptions d'Aphrodisias". *Antiquité Classique* 36 (1966) 397-432.

- Robert 1969 L. Robert, *Laodicée du Lycos: Le Nymphée Campagnes* (1961–1963). Paris 1969.
- Roozenbeek 1993 H. Roozenbeek, "Another Archiatros from Ephesos?". *EA* 21 (1993) 103-105.
- Rothe 1989 S. Rothe, *Kommentar zu ausgewählten Sophistenviten des Philostratos*. Heidelberg 1989.
- Roueché 1993 C. Roueché, *Performers and Partisans at Aphrodisias in the Roman and Late Roman Periods*. London 1993.
- Rüpke 2007 J. Rüpke, *The Religion of the Romans*. Cambridge 2007.
- Sandy 1997 G. Sandy, *The Greek World of Apuleius and the Second Sophistic*. Leiden, New York - Köln 1997.
- SEG *Supplementum Epigraphicum Graecum*.
- Settipani 2000 C. Settipani, *Continuité Gentilice et Continuité Sénatoriale dans les Familles Sénatoriales Romaines à l'époque Impériale*. Oxford 2000.
- Sherk 1988 R. Sherk, *The Roman Empire: Augustus to Hadrian*. Cambridge 1998.
- Sidebottom 2009 H. Sidebottom, "Philostratus and the Symbolic Roles of the Sophist and Philosopher". Eds. E. Bowie – J. Elsner, *Philostratus*. Oxford (2009): 69-99.
- Steskal 2001 M. Steskal, "Zur den Stiftungen des M. Claudius P. Vedius Antoninus Phaedrus Sabinianus und ihrem Echo in Ephesos". *Tyche* 16 (2001) 177-188.
- Swain 1996 S. Swain, *Hellenism and Empire: Language, Classicism and Power in the Greek World AD 50-250*. Oxford 1996.
- Şahin 2004 S. Şahin, *Die Inschriften von Perge*, Teil II. Bonn 2004.
- TAM *Tituli Asiae Minoris*.
- Thonemann 2004 P. J. Thonemann, "Polemo, Son of Polemo (Dio, 59.12.2)". *EA* 37 (2004) 144-150.
- Tobin 1997 J. Tobin, *Herodes Attikos and the City of Athens. Patronage and Conflict Under the Antonines*. Amsterdam 1997.
- Várhelyi 2010 Z. Várhelyi, *The Religion of Senators in the Roman Empire: Power and the Beyond*. Cambridge 2010.
- Weiss 2002 P. Weiss, "Asiarchen und Archiereis Asias: Eine Antwort auf S. J. Friesen". Eds. N. Ehrhardt – L. M. Günther, *Widerstand Anpassung-Integration: die Griechischen Staatenwelt in Rom: Festschrift für Jürgen Deininger*. Stuttgart (2002) 241-254.
- Whitmarsh 2005 T. Whitmarsh. *The Second Sophistic*. Oxford 2005.
- Whitmarsh 2009 T. Whitmarsh, "Performing Heroics. Language, Landscape and Identity in Philostratus' Heroicus". Eds. E. Bowie - J. Elsner, *Philostratus*. Cambridge (2009) 205-229.
- Whitmarsh 2013 T. Whitmarsh, *Beyond the Second Sophistic: Adventures in Greek Post-classicism*. London 2013.
- Yakut 2015 A. Yakut, "Smyrna'yı M.S. 177 Yılı Depreminden Kurtaran Aelius Aristeides'in 18. 19. ve 20. Söylevleri". *TAD XXXIV/58* (2015) 489-506.

